

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101004/I/2020/36122163743450116

VZŤAH DLHODOBEJ ZAOSTALOSTI REGIÓNOV
A VÝSLEDKOV POLITICKÝCH STRÁN

Diplomová práca

Bratislava 2020

Bc. Frederik Mudri

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

VZŤAH DLHODOBEJ ZAOSTALOSTI REGIÓNOV
A VÝSLEDKOV POLITICKÝCH STRÁN

Označenie práce : Diplomová práca

Študijný program : Verejná správa a regionálny rozvoj

Študijný odbor : Ekonomika a manažment

Školiace pracovisko : Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja

Vedúci záverečnej práce : doc. Ing. Štefan Rehák, PhD.

Bratislava, 2020

Bc. Frederik Mudri

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som svoju diplomovú prácu vypracoval samostatne na základe svojich vedomostí s využitím informačných zdrojov uvedených v zozname bibliografických odkazov.

V Bratislave, 15.5.2020

.....

Bc. Frederik Mudri

Pod'akovanie

Touto cestou sa chcem pod'akovať predovšetkým vedúcemu mojej diplomovej práce, doc. Ing. Štefanovi Rehákov, PhD. za jeho odborné rady, pomoc a usmernenia pri vypracovaní tejto diplomovej práce.

ABSTRAKT

MUDRI, Frederik: Vzťah dlhodobej zaostalosti regiónov a výsledky politických volieb - Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja. - Vedúci práce: doc. Ing. Štefan Reháč, PhD. - Bratislava: NHF EU, 2020, 70 s.

Hlavnými cieľmi diplomovej práce je analýza súčasného stavu ponímania radikálnej pravice a nárastu jej preferencií v zaostalejších regiónoch Slovenska. V prvej kapitole sme sa venovali predovšetkým radikálnej pravici, jej vývoj z minulosti, definovanie jej subjektov, definovanie príčin volieb politických subjektov, ktoré sú zaradené do tejto oblasti. V jej ďalšej časti sme definovali zaostalosť regiónov a jej príčiny z viacerých hľadísk. Tretia oblasť sa zaoberala prienikom medzi vzťahom medzi zaostalosťou regiónov a radikálnou pravcou. V druhej kapitole sme sa venovali analýze mesta Jelšava, kde sme aplikovali dotazníkový prieskum a opísali sme ho z jeho geografického a socioekonomického hľadiska. V ďalšej časti sme analyzovali otázky a vo vzťahu k hypotézam sme objasnili príčiny, prečo sme jednotlivé otázky zaradili do dotazníkového prieskumu. V poslednej časti sme hľadali vzťah medzi zaostalosťou regiónov a výsledkami politických volieb v rámci hĺbkovej analýzy dotazníka a jeho odpovedí.

Kľúčové slová: radikálna pravica, voľby, príčiny voľby politických subjektov, zaostalosť regiónov, volebné preferencie, Jelšava, Slovenská republika, Ľudová strana Naše Slovensko.

ABSTRACT

MUDRI, Frederik. The relationship between the long term underdevelopment regions and the results of the political choices. - Economical university in Bratislava. Faculty of national economy; Department of public administration and regional development. - Supervisor - doc. Ing. Štefan Reháč, PhD. - Bratislava: NHF EU, 2020. , 70 p.

The main objectives of the thesis is to analyze the current state of perception of the radical right and the increase of its preferences in the backward regions of Slovakia. In the first chapter we focused mainly on the radical right, its evolution from the past, defining its subjects, defining the causes of the election of political entities that are included in this area. In the next section we defined the backwardness of regions and its causes from several points of view. The third area dealt with the intersection between the backwardness of the regions and the radical right. In the second chapter we focused on the analysis of the city of Jelšava, where we applied a questionnaire survey and described it from its geographical and socio-economic point of view. In the next part we analyzed the questions and in relation to hypotheses we clarified the reasons why we included the individual questions in the questionnaire survey. In the last part, we looked for the relationship between the backwardness of regions and the results of political choices as part of an in-depth analysis of the questionnaire and its answers.

Keywords: radical right, elections, causes of election of political subjects, backwardness of regions, election preferences, Jelšava, Slovak Republic, Ľudová strana Naše Slovensko.

Obsah

Úvod.....	8
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	10
1.1. Radikálna pravica	10
1.2. Faktory vzniku radikálnej pravice.....	17
1.3. Vývoj radikálnej pravice doma a v zahraničí	18
1.4. Zaostalosť regiónov v kontexte výsledkov volieb.....	21
1.4.1. Historický vývoj zaostalosti regiónov na Slovensku.....	21
1.4.2. Faktory a dôvody voľby radikálnej pravice.....	23
2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania.....	32
3. Výsledky práce a diskusia.....	36
3.1. Charakteristika mesta Jelšava.....	36
3.2. Analýza otázok a výsledky dotazníkového prieskumu.....	41
4. Diskusia.....	60
Záver.....	62
Zoznam bibliografických odkazov.....	64
Prílohy.....	70

Úvod

Vzťah dlhodobej zaostalosti regiónov a výsledky politických volieb má v dnešnej dobe opodstatnené miesto. Nie je žiadnym tajomstvom, že sa dnes stretávame s antisystémovými stranami, ktoré ponúkajú naoko jednoduché riešenia sociálnych a regionálnych inklúzií. Dlhodobo zaostalé regióny evidujeme na Slovensku približne od čias konca socializmu, kedy transformácia ekonomiky spôsobovala rozdielnosť a prehlbovanie tejto problematiky, pričom faktorov týchto inklúzií bolo mnoho. Práve dlhodobý úpadok jednotlivých území spôsobuje v posledných rokoch nový trend nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Ako príklad môžeme uviesť Veľkú Britániu, prípadne Nemecko. Kedysi stabilné politické subjekty strácajú podporu a táto podpora prechádza na subjekty, ktoré sa prezentujú ako zástancovia zaostalých regiónov, pričom sa snažia zaujať problematikou, ktorá je najviac páľčivá a spôsobuje regionálne polarizácie.

Pod pojmom radikálnej pravice chápeme rozličné formy politického extrémizmu. Ide predovšetkým o antidemokratické spôsoby vládnutia. Styčnými bodmi týchto subjektov je vytvorenie silného autoritatívneho štátu spojeného so silným nacionalizmom a antipluralizmom, ktorý sa prejavuje v nenávisti voči iným etnickým skupinám a taktiež vykazuje prvky násilnosti. Strany radikálnej pravice evidujeme na našej politickej scéne približne od roku 2010, pričom ako najsilnejšieho zástupcu môžeme označiť Ľudovú stranu Naše Slovensko. Strana ĽSNS je podľa (Mesežnikova a Gyárfásovej, 2016) považovaná za stranu, ktorá je nositeľom fašizoidných pravicových ideológií, pričom sa považuje za zoskupenie, ktoré sa snaží zmeniť existujúcu formu štátneho systému. Azda najviac sa zapísali do povedomia víťazstvom ich predsedu do volieb vyššieho územného celku v roku 2013. Práve tam môžeme vidieť, že víťaz volieb ponúkal naoko jednoduché riešenia s rómskou problematikou a zvýšením zamestnanosti v krajoch a okresoch. Vo svete rovnako evidujeme politické strany, ktoré vykazujú známky radikalizmu - napríklad v Nemecku je to strana Alternatíva pre Nemecko alebo vo Veľkej Británii je to Britská národná strana.

Politické subjekty, ktoré sa javia ako reprezentanti radikálnej pravice majú stále vysoké čísla vo volebných preferenciách. Otázka znie, prečo. Aké dôvody vedú obyvateľstvo k voľbe radikálnej pravice a či existuje vzťah voľby týchto subjektov v rámci vzťahu k socioekonomickým charakteristikám. V poslednom čase taktiež evidujeme odklon preferencií od tradičných politických strán, ktoré presadzovali demokratické politické programy, ktoré presviedčali veľké množstvo voličov, pričom práve títo voliči prešli práve od ku radikálnej pravici, ktorá na konci dňa neponúka adekvátne riešenie.

Úlohou tejto práce bude sledovanie závislosti medzi nami vybraným regiónom, resp. mestom a jeho zaostalosťou. Budeme sa snažiť zdôvodniť, prečo sa občania žijúci v zaostalejších regiónoch častejšie uchýľujú k voľbe radikálnejších subjektov.

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

V úvode tejto kapitoly budeme hovoriť o zaostalosti regiónov a politike radikálnych pravíc.

Zaostalosti regiónov predstavujú dlhodobý problém, ktorý sa týka množstva jednotlivých území rozličných štátov, pričom príčin je mnoho. Azda jednou z najjednoduchších vysvetlení týchto územných problémov je to, že nie každá oblasť jednotlivých oblastí sa dokáže tak dobre adaptovať sa na nové príležitosti rozvoja, pričom práve rozdielnosť adaptácie týchto príležitostí sa odzrkadľuje na socioekonomických ukazovateľoch. Výsledkom týchto ukazovateľov je vznik regionálnych disparít, ktorých konzekvencie sa môžu prejaviť v ďalších ukazovateľoch. Jedným z nich môže byť aj voľba radikálnej pravice. Radikálna pravica má v posledných volebných obdobiach tendenciu rastu preferencií nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Dôsledky verejnej voľby týchto politických subjektov, ktoré neprinášajú riešenie, ale len prilievajú olej do ohňa, môžu mať alarmujúce účinky na správny chod štátu.

1.1. Radikálna pravica

V posledných rokoch evidujeme trend nárastu preferencií politických subjektov a strán, ktoré majú vo svojich stanovách prvky antisystémových aspektov. Či je už sa jedná o vystúpenie z Európskej Únie, NATO, OSN alebo naoko jednoduché riešenia dlhodobo neriešených problémov spôsobujú prechod a nárast preferencií u týchto subjektov. Azda počiatkom tejto dnes "trendy" módy môžeme uviesť víťazstvo predsedu strany Ľudová strana naše Slovensko (ďalej len ĽSNS) vo voľbách 2013. Od tejto doby sa percentá tejto strany začali zvyšovať a aj predvolebné prieskumy hovoria jednoznačnou rečou, že aj dnes v roku 2019 má táto strana zvyšujúcu sa tendenciu.

Podľa (Mudde, 1995) vychádzajú štúdie o pravicovom extrémizme z počiatkov fašizmu. Vzostup nových politických strán znamenal na základe vyššie spomínaných ideológií vytvorenie antisystémových strán, ktoré vykazovali prvky nacistických a fašistických strán s prípadným prívlastkom - neo. Tieto termíny využívajú hlavne organizácie, ktoré bez ostychu podporujú predvojnovú fašistickú a nacistickú agendu.

(Ignazi, 1995) uvádza, že fašistická ideológia sa skladá hlavne z viery v autoritu štátu cez jednotlivca, čiže vyjadruje podporu autoritatívnemu štátu alebo prvkom. Prvky týchto subjektov vykazujú okrem nacionalizmu aj rasizmus, etnocentrizmus, nedôveru v demokratickú reprezentáciu v rámci parlamentného usporiadania, pričom nikde nenachádza pochopenie, kde štát je viac ako jednotlivec. Ďalej podľa Ignaziho evidujeme aj to, že strany sa štítia v oblasti medzivojnej skúsenosti v oblasti fašizmu, no na druhej strane vyjadrujú nedemokratické štatúty a všeobecné formy spoločenského správania. Takéto subjekty vyjadrujú obdiv hlavne v nerozmanitosti, presadzovanie "jednofarebných" komunit, čiže odsudzovanie cudzincov a menšín a odmietajú veriť v demokratický štát.

Vlastnostné charakteristiky voličov radikálnej pravice a extrémizmu je viacero. Vystupujú prioritne z :

- biologických,
- psychologických,
- spoločenských,
- behaviorálnych teórií.

Pri biologických teóriách ide predovšetkým o naturálne a biologické predispozície. Prejavujú sa kriminálnou aktivitou, impulzívnosťou, malej averziou voči riziku a podobne.

Pri psychologických faktoroch sa berú do úvahy vlastnosti jedincov uznávajúcich radikalizmus, extrémizmus a podobne. Vo všeobecnosti navonok sa neprejavujú ako podporovatelia tohto smeru, avšak vo svojich skupinách podporujú protisystémové opatrenia. Vlastnosti týchto ľudí sú aj otupené v oblasti strachu, nebezpečenstva, násillia a podobne. Umocňovanie týchto vlastností priamo ovplyvňujú aj médiá, ktoré často publikujú nepravdepodobné, no zaujímavé informácie. Tzv. emočná heuristika v tejto oblasti hovorí o zvyšovaní negatívnych preferencií voči istej oblasti (Rómovia) a vytvára pomyselne väčšie riziko ako v skutočnosti jestvuje.

V oblasti spoločenských teórií ide majoritne o skúsenosti s segregáciou, depriváciou, diskrimináciou, integráciou. Silným faktorom sú sociálne interakcie a siete, ktoré vzbudzujú xenofóbne myšlienky. Myšlienky extrémizmu sa šíria v malých skupinkách, hlavne medzi blízkymi ľuďmi alebo organizácií. Silné skupinové

väzby a vlastné sociálne normy sa odlišujú od tých väčšinových noriem. Vytvára to zároveň nové dogmy a správanie jednotlivcov v týchto skupinách.

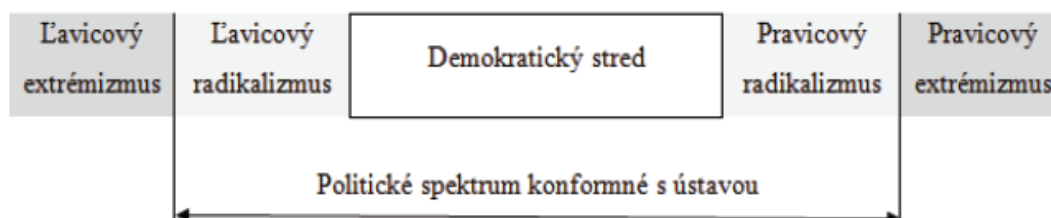
V behaviorálnych teóriách sa stretávame s poruchami správania, ktoré sú dôsledkom nevhodného sociálneho prostredia, v ktorom jedinec vyrastal. Dôsledkom môžu byť viaceré osobnostné zmeny, ktoré majú prvky extrémizmu, z dôvodu, že práve v tejto oblasti jednotlivec vidí adekvátne riešenie individuálnej, spoločenskej, globálnej situácie. Zvyčajne za zmenou správania stoja rôzne skúsenosti, zážitky a podobené. Nie je jednoduché nájsť vhodný vzorec a jednotnú definíciu dôvodov tohto správania, avšak viaceré sa opierajú o rizikové a protektívne faktory. (sociálna kontrola, odcudzenie, sociálne vzťahy, školská a pracovná úspešnosť a pod.). (Lichner, 2018).

Ako uvádza (Mikúš, 2016) pojem radikálnej pravice má viacero spektier. Jedna skupina autorov je za rozdelenie pravicového spektra na päť menších podskupín - reakčná, umiernená, radikálna, extrémna, nová pravica. Viacero politických strán nemá správne aplikovaný pojem pravica vo svojich stránických nastaveniach, pretože berú politický kapitál ľavicovým stranám. Medzi iné problémy sa v tomto politickom spektre berie aj radikálnosť - z princípu odlišného chápania tohto pojmu vo viacerých krajinách sveta. Pojem radikálnosť sa nemôže viazať iba na spektrum jednej skupiny radikálnych strán, pretože istými prvkami môžu oplývať aj iné politické subjekty.

Podľa (Murínovej, 2017) spája pravicový extrémizmus niekoľko znakov, ktoré má presvedčenie vo všeobecnom poriadku v štáte, ktorý by mal byť dostatočne silný a autoritatívny v konkurencii iných štátov. Pravicový extrémizmus v posledných rokoch dopĺňa stále narastajúci sa populizmus. Jednotlivé hnutia a skupiny spája viacero znakov, ktorými sa prezentujú na verejnosti. Patrí medzi ne napríklad odmietanie princípu rovnosti. V tomto kontexte sa bavíme o určitej diskriminácii istej oblasti obyvateľstva. Druhým znakom je nadhodnocovanie vlastnej etnickej príslušnosti. V tomto kontexte je to myslené ako elity, ktoré majú vyššie postavenie ako iní obyvatelia. Tretím znakom je antiplurazmus, ktorý je chápaný tak, že rôznorodosť kultúr, ľudských hodnôt a názorov predstavuje riziko ohrozenia celistvosti obyvateľstva a vytvára iné sociálne problémy. Posledný znakom je autoritazmus, kedy je štát považovaný za hlavnú autoritu, ktorej sa musí každý podriaďovať.

Podľa (Štefančíka, 2013) je radikalizmus definovaný ako zoskupení osôb, ktoré sa v istých osobnostných vlastnostiach odlišujú od akceptovateľných stredových strán, ktoré majú demokratický podtón, avšak ich konania, myšlienky sa stále pohybujú v relatívne ústavno-demokratickom aparáte.

Obr. 1 : Model extrémizmu a radikalizmu

Zdroj : Štefančík, 2013 - Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku

Pojem radikalizmus podľa (Poláčkovej, Dudinského, 2016) predstavuje dôslednosť a energetický prístup ku činom človeka. Je to hlavne kombinované tým, že radikálne činy majú bezohľadný a násilný výstup. Inými slovami sa radikalizmus snaží zmeniť politické pomery, avšak nie demokratickými nástrojmi, ba práve naopak, nástrojmi, ktoré sa môžu pohybovať po hranici ústavnosti. Niektoré radikálne procesy v štáte však majú na konci dňa aj pozitívny prístup, ktorý môže pomôcť ku skvalitneniu demokratických procesov.

Terminologický pohľad na krajnú pravicu môžeme označiť skupiny, ktoré podporujú ultra-konzervatívny nacionalizmus, neofašizmus a neonacizmus. V Európskom meradle evidujeme strany s týmito znakmi, ktoré sa snažia zachovať pôvodné hodnoty obyvateľstva a ich národné záujmy a ochrániť ich pred negatívnymi dopadmi externého sveta (Európskej únie a pod.), pričom táto politika má za následok kultúrnu dezintegráciu, absenciu sociálneho štátu, regionálnou integráciu, ktorá ústi do donucovacej politiky. (Poláčková, Dudinský, 2016).

Pravicový extrémizmus má tendenciu prikláňať sa k rasizmu. V bielej rase vidí nadradenosť voči iným ľuďom a prívrženci veľmi radi poukazujú na rozdielnosti medzi rasovými nerovnosťami. Vytvárajú skupinové tlaky a hovoria aj o nevyhnutnosti vojny medzi rasami, pričom sa snažia poukazovať na vzájomnú nerovnosť. Prílev zahraničnej pracovnej sily v podobe imigrantov, hlavne tmavej pleti

predstavuje neakceptovateľné v rámci ich internej dogmy. Vytváranie a šírenie xenofóbnych a názorov plných strachu, pričom sa opierajú o negatívny dopad na spoločnosť sú spoločnými znakmi pravicového extrémizmu.

Ich rasová neakceptácia sa presúva aj na židovskú problematiku, kde vehementne obviňujú túto rasu z komunizmu a stalinizmu. Veľmi častým javom aj v dnešnej politike je aj časté popieranie holokaustu, pričom ho považujú za vymyslený istou vládou elít. Zástancovia tohto smeru sa berú ako ochrancovia ľudového obyvateľstva. Ideológia je zakomponovaná v skupinových názoroch a nehľadajú dôvody na akceptáciu iných názorov. Netolerujú iné národnosti, kultúru, názory, náboženstvo, správanie a pod. Demokratický štát je v týchto radoch tabu téma, populárne možnosti zriadenia štátu sú skôr vo forme režimu. V demokracii je podľa nich priveľa slobody, pričom v nej vedia vždy nájsť a vytipovať nepriateľa, ktorý spôsobil istú formu sociálnej kolúzie.

Symbolika radikálnej pravice je vždy dohodnuté znamenie, predmet, ktorý zvyčajne poukazuje na obdobie zvrátov a kríz v minulosti. Jednotlivé hnutia majú svoje vlastné interné pravidlá, no ak sa bavíme v kontexte pravicového extrémizmu tak definujeme niekoľko druhov symbolík.

Podľa (Lichnera, 2018) definujeme niekoľko druhov symbolík :

- Symbolika farieb,
- symbolika čísiel a písmen,
- rúnová symbolika,
- symbolika krížov,
- symbolika hesiel, personifikovaná, verbálna,
- grafická symbolika,
- emblémová symbolika.

Pravicové skupiny majú na Slovensku dobre etablované miesta a ich aktivity vedú naďalej k silnejšej verejnej mienke. Na Slovensku evidujeme 14 zoskupení, ktoré slúžia ako základňa pre približne 5000 členov, ktorý obhajujú extrémizmus. (Lichner, 2018).

Podľa (Lichnera, 2018) môžeme pravicový extrémizmus zhrnúť do týchto bodov :

1. Odmieta myšlienku o ľudských právach.
2. Uprednostňuje autoritatívny vodcovský štát.
3. Je antipluralistický.
4. Je antiparlamentný.
5. Je verejne alebo skryto rasistický alebo antisemitský.
6. Averzívny voči cudzincom.
7. Silne nacionalistický a nepriateľský voči iným štátom.
8. Je antiinštitucionálny.
9. Je náchylný páchať násilie.
10. Podporuje revizionizmus, teda popiera historické fakty (holokaust a pod.)
11. Znevažujú iné normy, ktoré neboli vytvorené extrémistami.

Samotné vedenie pravicových subjektov je v rukách jedného človeka. Zvyčajne má špecifické črty, čím získava popularitu vo svojich radách, ale aj v spoločnosti. Predstavuje najvyššiu autoritu, pod ktorého vedením je silný a autoritatívny štát. Medzi ďalšie znaky vodcu patrí neobmedzená moc v štáte, absolútna kontrola všetkej činnosti alebo potlačanie akejkoľvek opozície. V extrémnych prípadoch sme boli v minulosti svedkami vzniku koncentračných táborov a surovej rasistickej politiky, ktorá viedla k masovej deportácii. Medzi iné znaky vodcu bol všeobecný rešpekt, právomoc nad všetkým a radikalistické správanie, ktoré využívalo rôzne formy zastrašovania (z minulosti Gestapo) alebo agresívnou zahraničnou politikou.

Postupná zmena vlád, vzájomné konflikty, disparity a zväčšujúce sa problémy v sociálnoekonomických oblastiach spôsobili vznik radikálnych skupín, ktoré dnes už sedia radovo v parlamente a minimálne čiastočne sa podieľajú na chode politiky. Zdá sa, že globalizácia sa povrchne dostala pod kontrolu vlád. Kedysi radikalizácia spôsobovala problémy vo veľkosti jednej kocky puzzle v jednej skladačke, dnes však evidujeme problémy plošne. Problémy, ktoré sa rastu preferencií bytostne dotýkajú sa zväčšovali tiež a ako keby vzájomnou spolupatričnosťou za posledné roky dosiahli markantný úspech. Ak mám vyjadriť subjektívny názor, tak nikdy som si nemyslel, že v slovenskom parlamente budeme vidieť členov antisystémových strán, ktoré sa skrývajú za reálne hodnoty.

Podľa (Dudinskej, 2016) môžeme hovoriť aj o nevyrovnaní sa s vlastnou tzv. hneďou minulosťou. Aj to je možná cesta legalizácie extrémizmu na našej politickej scéne, ak sa bavíme v kontexte Slovenska. Dôležitým aspektom je však ošetrovanie tejto problematiky, aby nedochádzalo k ešte jej väčším stupňovaniam. Hlavným aspektom je priama verejná diskusia s nájdením vhodných riešení a eliminácia násilia a nevhodných názorov na rôzne oblasti spoločenského života.

Ako píše (Mikušovič, 2012), tak radikálna pravica sa dá charakterizovať ako politické strany, ktoré majú zdieľaný ideologický základ postavený na základných pilieroch nacionalizmu, xenofóbie, viera v zákon a poriadok a šovinistické sociálne zabezpečenie. Existuje aj teória, podľa ktorej je krajná pravica považovaná za konsenzus pravicového radikalizmu a extrémizmu, pričom vzniká vlna nenávisti voči demokratickým princípom štátu. Popieranie tradične konzervatívnych hodnôt, autoritárskych a reakčných postojov a povyšovanie nacionalistických teórií radíme medzi ideologickú charakteristiku dotýčajúcich subjektov.

Cieľom radikálnej pravice je búranie demokratických aparátov a nastolenie všeobecného spoločenského poriadku, ktorý by eliminoval nerovnosti medzi obyvateľmi, ktorý je založený hlavne na pôvode, etniku, rase. Medzi štátne znaky v tomto poňatí môžeme zaradiť - monarchizmus, nacionalizmus, revolučný konzervativizmus, xenofóbiu, rasizmus.

Nacionalizmus predstavuje vyššiu hodnotu vlastenectva ako by bolo vo všeobecnosti nutné. Predstavuje silné puto medzi jednotlivcom a štátom. Predstavitelia tohto smeru vedia svoj národ ako "niečo navyše" oproti ostatným na základe ich vlastného presvedčenia.

Podľa (Gordona, 2018) populizmus môžeme definovať ako odmietnutie danej sociálno-politickej dogmy, ktorá sa nesnaží pomôcť ľuďom, pričom sa snaží odmietnuť elitárstvo. Definoval aj tri znaky - spoločná základňa ľudí so spoločnou ideológiou. Druhým znakom sú elity, ktoré nie sú v kontakte s skutočným svetom a problémami a imaginárni ľudia, ktorí majú silné jadro spoločných záujmov. Znak voličov populizmu majú tendenciu mať paralelu s manifestom a taktiež porovnávanie ekonomickej neistoty a prognózou budúcnosti, čiže "strašenie číslami".

1.2. Faktory vzniku radikálnej pravice

Radikálna pravica v kontexte politológie sa začala majoritne objavovať v 21. storočí. Po všeobecnej stránke sme sa s prvou vážnejšou vlnou radikalizmu sme sa stretli v Európe po 2. svetovej vojne, kde dochádzalo k odkazu na nacizmus. Pri druhej vlne evidujeme nárast radikalizácie u niektorých politických strán, pričom sa to dialo v čase okolo 70. rokov minulého storočia. Predovšetkým po páde komunistického bloku sme evidovali nárast radikálnych strán a hnutí. Tieto hnutia mali stanovené presvedčenie o ochrane svojho národa a jeho nezávislosť. Išlo predovšetkým o problematiku rasových menšín a vytvárania xenofóbnych myšlienok s cieľom priviesť štát do autoritatívneho stavu.

Krajná pravica mala dlhodobo synonymum s neofašizmom, vzhľadom k tomu, že sa pôvodom odvíja od fašizmu. Medzi osemdesiatymi a deväťdesiatymi rokmi však došlo k zmene nálad a tieto subjekty zmenili rétoriku na etnonacionalistické a xenofóbne, pričom sa toto konanie považovalo za malú revolúciu voči vtedajšie fungujúcemu systému. Na základe týchto úkonov si krajná pravica vyslúžila rôzne varianty pomenovaní - extrémna, krajná pravica, pravicový extrémizmus, radikálna pravica, populistická radikálna pravica a iné. Krajná pravica môže predstavovať spektrum radikalizmu, čo je ešte považované za ústavné, ale taktiež aj za neústavné a to vtedy, ak preferuje extrémistické spektrum. Je teda na politických subjektoch ako si nastaví svoje hodnoty. Krajnú pravicu v období jej vývoja ovplyvnil modernizačný proces a prechod od autoritárskeho režimu ku demokratickým funkciám štátu, čo vytvorilo viacero ekonomicko - sociálnych neistôt, ktorých sa chytili tieto subjekty. Dnes evidujeme viacero subjektov, ktoré si budeme definovať v ďalších častiach tejto práce.

Z hľadiska hodnotenia prejavov to bolo v historickom hľadisku zväčša prejav jednotlivcov, prípadne malých skupín, ktoré nemali riadny dosah na ohrozenie všeobecnej demokracie v štáte. Avšak ak poukazujeme na demokraciu, tak jeden z jej základných znakov je aj sloboda prejavu. Tá v dnešnej dobe predstavuje hodnotový pluralizmus. Dlhodobo sa brali názory tejto "menšiny" alibisticky a oportunisticky, pričom sa nekládla veľká váha výrokom po celé desaťročia. (Dudinská, Dudinský, 2016).

Ako uvádza (Pose, 2018) ako hlavné príčiny nárastu preferencií radikálnych strán môže aj silnejúci populizmus. Hlas silných osobností, ktoré dokážu verbálne motivovať masy majú v konečnom dôsledku narastajúci úspech. Príkladom je napríklad víťazstvo Donalda Trumpa vo voľbách na prezidentské kreslo v USA. Vďaka svojim osobnostným a líderským charakteristikám dokázal strhnúť masy na svoju stranu. Ďalej (Pose, 2018) uvádza 4 dôvody nárastu preferencií populizmu v kontexte radikalizmu. Prvým je existencia negatívnych ekonomických externalít. Presýtenie funkčných mestských regiónov a postupné zväčšovanie dopravných zápch, znečistenie a pôdy vytvára bod z mozaiky. Druhým bodom je všeobecná spoločenská nerovnosť. Dlhodobá "odstavení" obyvatelia majú tendenciu hlasovať za zmenu. Tretím bodom je nadhodnocovanie ochoty jednotlivcov pohybovať sa. Je to determinované ochotou obyvateľstva pohybovať sa medzi regiónmi za vidinou lepšieho života a s tým spojená aj zmena preferencií. Štvrtým je dlhodobé nestaranie sa o zaostávajúce regióny a ich následnú pomstu.

1.2. Vývoj radikálnej pravice na Slovensku

Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky evidujeme na Slovensku viacero politických subjektov, ktoré boli alebo sú považované za radikálne, predovšetkým kvôli ich stanovám a politickým hrám. Vtedajší vplyv, predovšetkým strán, ktoré mali podporu v minulosti, nemali na konci dňa veľký vplyv na ohrozenie demokracie štátu. Boli to ako bolo spomenuté v prvej oblasti hlavne jednotlivci, zastávajúci členovia minulých režimov a podobne.

V tejto práci sa venujeme predovšetkým krajnej pravici. Medzi subjekty krajnej pravice považujeme subjekty, ktoré spĺňajú aspoň jednu oblasť z tzv. politického extrémizmu. Ako už bolo spomínané, predstavuje to hlavne stranu, ktorá uznáva autoritatívny, silný a nezávislý štát, vyjadruje odpor voči iným alebo etnickým skupinám alebo sa prejavuje v rôznych aspektoch ako silne nacionálne orientovaná. Medzi takýmito stranami evidujeme napríklad stranu Slovenská národná strana (ďalej len SNS) s vtedajším predsedom Jánom Slotom. Vo svojom období sa táto strana prezentovala ako silnou pronárodnou politikou a častými atakmi voči menšinám na Slovensku. SNS je dnes považovaná za najsilnejšiu politickú stranu z kategórie krajnej pravice (ak sa bavíme o aktuálnych prieskumoch z roka 2019). Vo svojom

doterajšom pôsobení dokázala splniť aspekty krajnej pravice. Často sa prezentuje ako silne pronárodná strana, pričom je veľmi agresívne ladená voči etnickým skupinám a rovnako aj voči zahraničnej politike. Táto strana sa považuje za antisystémovú a extrémistickú stranu, pričom jej hlavný výstup je populizmus. Svojím programom sa snaží nahradiť aktuálny systém, ktorý je založený na liberálno-demokratickom politickom režime za autoritatívny režim, zmenu slobodnej a otvorenej trhovej ekonomiky, zmenu kultúrnej etnickej a nábožensky rozloženej spoločnosti. (Cirner, Dudinská, 2016).

Strana Ľudová strana Naše Slovensko vo svojich prvopočiatoch apelovala na program, ktorý sa týkal vyjadrení proti rómskej problematike, pričom sa ich snažili spájať s oblasťami, kde tieto problémy boli najviac rozšírené. Cieľom bolo čo najviac vytvoriť xenofóbne myšlienky a zároveň vzbudiť v obyvateľoch a voličoch túžbu po zmene, ktorá by taktiež mohla mať radikálny charakter. Ešte v počiatkoch tejto strany, resp. jej predchádzajúci názov najviac zosobňovali, ktoré sa výhradne týkali nacionalizovanej politiky. Prakticky každý iný subjekt, ktorý sa nehlásil ku tradičným slovenským hodnotám považovali za zradcov, prípadne silných liberálov. Už v predvolebných programoch táto strana viackrát avizovala neopodstatnenosť eurofondov, pričom vo všeobecnosti je táto strana šovinistická voči ľubovoľnej zahraničnej agende. Taktiež bola táto strana terčom rôznych pokusov o rozpustenie vzhľadom k extrémistickým aktom v minulosti, ktoré sa prejavujú aj teraz (znaky, symboly, akcie založené na fašistickom motíve). (Mikúš, Gruňák, Máriássyová, 2013).

Na rozdiel od konkurencie na politickom "trhu" strana ĽSNS v šírení xenofóbnych a nacionalistických prejavov. Gro myšlienky tkvel v predstave odstránenia menšín a povedaniu pravdy, ktorú sa každý obávala verejne spomenúť. Už od počiatku sa táto strana stranila od menšín, multikulturalizmu, komunizmu, liberalizmu, anarchizmu, pričom sa opierala o myšlienku bývalého Slovenského štátu a osobu Jozefa Tisa. Od novovzniknutej strany ĽSNS, ktorá vznikla z "popola" Slovenskej pospolitosti sa očakával systematický postoj voči rómskym komunitám a snažila sa presvedčiť širokú verejnosť, že jej postavenie v parlamente je pre nich legitímnou záležitosťou. Naproti strane SNS (Slovenská národná strana), ĽSNS zaujala voči rómskej problematike radikálnejší slovník a priamočiarejšie riešenia. Neraz sa v rámci ich politickej propagandy naskytli slová ako "leniví cigáni", "cigánski paraziti", "proti parazitom!" na rozvírenie vášne vo verejnom dianí. Často

sme evidovali aj narážky na vtedajšiu aktuálnu vládu, že ich politické rozhodnutia malý nemalý vplyv na "bežných ľudí". Predovšetkým to bolo myslené v kontexte "skorumpovaných elít" a "čestnými ľuďmi". Po vypuknutí hospodárskej a utečeneckej krízy ešte viac hanili európske inštitúcie a vinili ich zo zavinenej situácie a chaosu v Európe. Prioritou však bola rómska problematika, vďaka ktorej si vyslúžili synonymum "Cigánski extrémisti". Zastavovanie usadzovania sa či už utečencov alebo Rómov však malo vo voľbách silné postavenie. (Kluknavská, Smolík, 2016).

Podľa *Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015-2019* sa definuje strana ĽSNS ako strana preferujúcu proti rómsku agendu s nacionalistickou náladou. Prvotným spolkom bola Slovenská pospolitosť na čele s Mariánom Kotlebom, ktoré malo plán zmeny existujúceho systému, pričom medzi jeho základné znaky patrila populizmus, xenofóbia, nacionalizmus, rasizmus. Doplnkovými rétorikami boli protizápadné a protieurópske idey.

Podľa (Mikúša, 2013) je strana Mariána Kotlebu koncipovaná predovšetkým na jeho osobu, ktorá vyvoláva v občianovi dojem silného vodcu, schopného docielenia zmeny systému. Samotná podpora strany rastie aj vďaka výstupom jej predsedu a robenia si "dobrého mena" na verejnosti, resp. v médiách. Na základe toho bol aj Marián Kotleba zvolený za predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja v roku 2013. Ani samotná politická strana nečakala takýto úspech a možno aj práve to ju predurčovalo k tomu, že nedokázala uspokojiť verejný záujem a voliči ostali možno viac sklamaní ako pri štandardných politických stranách. Pravda, toto víťazstvo sa konalo v čase, keď ešte tento politický subjekt nebol prítomný v parlamente a nemal za sebou toľko káuz, koľkými oplýva dnes, avšak nič to nemení na faktore, že kompetentnosť verejných funkcií v tejto strane má dlhodobé problémy.

Do volieb do Národnej rady v roku 2020 sa zapojila aj nová strana, ktorá má rovnako znaky krajnej pravice. Je ňou strana bývalého sudcu Štefana Harabina - Vlast'. Strana sa výhradne dištancuje od zahraničných politík a vyjadruje silné mocenské postavenie Slovenska, pričom predstaviťov tejto strany môže Slovensko fungovať ako silný a nezávislý štát, bez zahraničnej intervencie. Rovnakým problémom ako aj u strany ĽSNS je aj rétorika a štýl vyjadrovania sa o sociálnych problémoch a propaganda zaviazaná populizmu.

1.4. Zaostalost' regiónov v kontexte výsledkov volieb

V tejto časti si priblížime vývoj zaostalosti regiónov na Slovensku, pričom v krátkosti opíšeme jej vývoj na Slovensku. V ďalšej časti poukážeme na faktory, ktoré vplývajú na voľbu radikálnej pravice vo všeobecnosti a v zaostalých regiónoch a ich dôsledky. Priblížime si ako môžu jednotlivé politické subjekty v rámci svojich politických hier získať väčšie preferencie pri voľbách. Rovnako opíšeme dôsledky politických hier na rozvoj regiónov.

1.4.1 Historický vývoj zaostalosti regiónov na Slovensku

Ak by sme na časovej osi hľadali prvotný bod začiatku zaostalosti regiónov, tak by sme pokojne môžeme spomenúť postkomunistický dopad na ekonomickú transformáciu, ktorá začala po roku 1989. V oblasti ekonomickej transformácie evidujeme v tomto období zvýšenú aktivitu rozvoja jednotlivých regiónov, pričom prvopočiatky disparít sa začali prejavovať v tomto období a to na základe dôsledkov pôsobenia konkurenčných mechanizmov. Postkomunistická a postindustriálna transformácia predstavovala nedostatočne efektívnu politiku redistribúcie kapitálu a využívania pracovných zdrojov, pričom tieto zdroje prešli ešte z čias bývalého socializmu do postkomunistického obdobia, pričom sa tieto ekonomické zdroje s charakterom využitia z dlhodobého obdobia nealokovali príliš efektívne.

Modernizácia prebiehala za železnou oponou, bez možnosti aspoň čiastočného vplyvu západného sveta, pričom sa tieto procesy uskutočňovali v "sociálnom štáte", avšak bez želaného výsledku. V 60. rokoch minulého storočia dochádzalo k uvedomovaniu si dôsledkov a zaostalosti Slovenska, pričom dochádzalo k reforme socializmu. Okupácie a obdobie nepokojov následne zavreli dvere k potenciálnemu socioekonomickému rastu. Prakticky od poslednej dekády 20. storočia a začiatku 21. storočia sa pokusy a experimenty o modernizáciu v komunizme skončili a začal sa plnohodnotný proces dobiehania západného sveta. Adekvátny proces regionálneho rozvoja zahŕňal procesy demokratizácia štátu a spoločnosti, decentralizácia, dekoncentrácia, fiškálna decentralizáciu, reforma verejnej správy, územného a správneho členenia štátu. (Ira, 2005).

Obr. 2 : Priestorová lokalizácia málo rozvinutých regiónov na Slovensku

1 - stagnujúce, 2 - zaostávajúce, 3 - výrazne zaostávajúce.

Zdroj : Gajdoš, 2008 - Vývoj regionálnych disparít na Slovensku - málo rozvinuté regióny.

Dôsledkom nie práve šťastných rozhodnutí dochádzalo k zlým regionálnym plánovaniam a politikám. Určitým zlomom bol až bod, kedy Slovensko vstúpilo do Európskej únie v roku 2004, pričom v tejto súvislosti dochádzalo k európskej integrácii. Jednotlivé regióny boli po vstupe do EÚ motivované programom inšpirované skupinou viacerých teórií, ktoré predkladala EÚ v rámci svojho programového vyhlásenia a išlo v nich aj o znižovanie miery regionálnych rozdielov. Čím hlbšie a viac prehĺbené boli a aj sú regionálne rozdiely, tak tým viac je celá táto problematika citlivejšia, resp. senzitivnejšia, pričom sa to odzrkadľuje na správaní a záujme verejnosti, hlavne v oblasti verejných vecí pri nerovnomernom vývoji regiónov. (Matlovič, Matlovičová, 2011). Ako popisuje Gajdoš „*regionálne disparity sú produktom pôsobenia viacerých faktorov, závisia od kvality a rozvojových disponibil potenciálov, ale i odlišných pozícií, z ktorých vstupovali jednotlivé regióny do transformačného procesu.*” (2001, s.33).

Všeobecnú rozdielnosť v rámci regiónov Slovenska môžeme v hrubom odhade rozdeliť na západné a východné Slovensko. V rozloženej verzii hovoríme o problematických regiónoch, ktoré v dlhodobom horizonte zaostávajú za vývojom "západného sveta". Medzi takéto oblasti zaraďujeme juhovýchod Slovenska a oblasti severovýchodu. Všetky tieto oblasti spája komunistická minulosť, pričom stále v istých oblastiach doznievajú politiky tohto obdobia, predovšetkým v oblasti ekonomického rozvoja.

1.4.2. Faktory a dôvody voľby radikálnej pravice

Faktory, pre ktoré sú ochotní voliči podporiť politický subjekt krajnej pravice je viacero. Zvyčajne je takýto dôvod odvodený od dlhodobejšieho vývoja regiónu, pričom vo viacerých socioekonomických aspektoch môže zaostávať. V tomto kontexte sa bavíme predovšetkým o lokálnych problémoch, ktoré sužujú jednotlivé regióny v rozličných meradlách. Oblasť rozvoja regiónov je závislá od vhodných ľudských zdrojov, neustále rozvíjajúceho výskumu a vývoju a v neposlednom rade aj kvalitnej infraštruktúre a služieb. Nie každý región má rovnakú možnosť adaptácie a tu vznikajú následné faktory, ktoré môžu neurčitú vrstvu obyvateľstva naviesť na voľbu radikálnejších politických subjektov.

Pri voľbe krajnej pravice azda najviac rezonuje rómska problematika. (Kluknavská, 2013) vykonávala výskum na tému *Tematická adaptácia krajnej pravice v parlamentných voľbách na Slovensku*, ktorého cieľom bolo zistiť na základe volebných preferencií vo volebných rokoch 2006 až 2012 súvislosť medzi výskytom rómskych osád. V rámci tohto výskumu bolo potvrdené to, že voliči radikálnej pravice vykazujú najväčšie preferencie tam, kde sú volebné obvody blízko rómskych osád. Rovnako voličov motivuje k voľbe aj program, ktorý je priamočiarejší voči rómskej menšine a snaží sa o kvalitné riešenie tejto problematiky. Vo väčšine miest počas volieb v roku 2012, kde percentuálne strana ĽSNS ako predstaviteľ radikálnej pravice dosiahla aspoň 5% boli obce, v ktorých blízkosti sa nachádzala rómska osada.

Problematika nedostatočne rozvinutého trhu práce je taktiež jeden z faktorov, ktoré môžu viesť ku voľbe krajnej pravice. Výskum, ktorý realizoval (Fuka, Svoboda, 2010) pod názvom *Hodnocení strategických dokumentů na základě*

ukazatelů v oblasti extremismu predpokladá, že nárast radikálnych myšlienok môže byť podmienený rovnako aj so zlými životnými podmienkami v okolí miesta voliča. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že nárast preferencií evidujeme aj v miestach, ktoré majú vysokú nezamestnanosť, nižšiu priemernú mzdu, vyššiu trestnú činnosť, ktorá je zvyčajne vystupňovaná rasistickými útokmi. Preferencie krajnej pravice majú teda tendenciu rásť v regiónoch, kde je životná úroveň pod priemerom danej krajiny. Potvrdilo sa, že väčšine prípadov jednotlivé samosprávy ignorujú narastanie popularity radikálnych myšlienok, ale skôr sa upierajú na neriešenu socioekonomickú otázku.

Faktory nedostatočne rozvinutého regiónu a vyššou nezamestnanosťou potvrdil aj (Bláha, Maškarinec, 2016) vo výskume *Křivda jako příležitost pro nové politické strany? Kotleba – Lidová strana Naše Slovensko na cestě do parlamentu*, kde pri analýze výsledkov volieb v roku 2012 a 2016 evidovali nárast preferencií v miestach s nižšou nezamestnanosťou, problémami s rómskymi etnikami, no na strane druhej, problém s maďarskou populáciou v kontexte menšiny za problém považovaný nebol. Rovnako podstatným faktorom bola v oboch prípadoch volebných období aj vzdelanostná štruktúra populácie. Kým v roku 2012 výsledky výskumu evidovali skôr faktory etnického charakteru a menej už nerozvinutého trhu práce, tak v roku 2016 už predovšetkým v oblasti nezamestnanosti v zaostalejších regiónoch.

V prípade prvého väčšieho víťazstva ĽSNS v krajských voľbách hrala podľa analýzy dvojice (Spáča a Vodú, 2014) prítomnosť rómskych občanov priamo ovplyvňovala zisk percent. Najviac sa strane darilo v oblastiach, kde existujú segregované rómske osady a kde minulé vlády nedokázali vyriešiť menšinovú problematiku. Vysoký faktor percent v tejto réžii pokračoval aj v parlamentných voľbách v roku 2016, aj keď už to nemalo taký silný indikátor ako vo voľbách do vyššieho územného celku v Banskej Bystrici. Podľa výskumov zisk percent bol determinovaný aj oblasťami, kde bola vyššia nezamestnanosť a vyšší podiel ľudí s nižším vzdelaním. Nezamestnanosť a vzdelanie mali však v tomto kontexte vzájomnú koreláciu. Zaujímavým faktorom bola vysoká miera podielu prvovoličov a mobilizácia nevoličov v krajských voľbách v roku 2013, apelom ich vodcu Mariána Kotlebu, ktorý svojím konaním vytvoril záujem o voľby v oboch kolách. Jednotlivé výskumy poukazujú aj na záujem manuálne pracujúcich mladých mužov, ktorý vidia

v Mariánovi Kotlebovi silného vodcu, ktorý presahuje hranice priemyselného odvetvia.

Strana ĽSNS vo voľbách do vyššieho územného celku v Banskej Bystrici využila faktory frustrácie voliča z minulých nedodržaných sľubov. Za týmto úspechom stála mobilizácia veľkého množstva ľudí, ktorí v minulosti nevykazovali vysoký záujem o voľby. Masovo sa v tej dobe šírila propaganda na internetových stránkach a zaujal aj naoko jednoduchý program. Ak zoberieme do úvahy aktuálne skutočnosti a posledné politické výsledky na viacerých stupňoch, tak približne jedna štvrtina prvovoličov inklinuje k programom a hodnotám radikálnej pravej a extrémizmu, čo je alarmujúce. Potvrdilo to viacero prieskumov pred volebným rokom 2016. Ako príklady si môžeme uviesť analýzu výskumu, kde zo vzorky 1083 respondentov vo veku 18-39 rokov potvrdilo svoj záujem o tento politický subjekt približne 23,5% respondentom. Taktiež agentúra FOCUS tesne pred voľbami do Národnej rady v roku 2016 evidovala číslo 22,7% u prvovoličov, ktorí mali vek 18-21 rokov. (Poláčková, Dudinský, 2016).

Pre takúto mladú vzorku voličov nie je dôležité množstvo rozloženia billboardov alebo volebný program. Interagujú skôr na internetové videá, ktoré majú v dnešnej dobe širokospektrálny priestor. Tento internetový priestor v dnešnej dobe predstavuje výborné miesto pre silnú masovú kampaň. Podporu týchto strán získavajú aj rôzne internetové diskusie, kde dochádza k tzv. cyberhatu. Ten vyjadruje nenávisť medzi rôznymi príslušníkmi náboženského, sexuálneho, rasového podtónu, pričom sa práve v týchto diskusiách vedia najst' "spojenci" Práve internet je jeden z mnohých pilierov úspechu mnohých pravicových strán, pričom za to môže vo veľkom smere aj dezinformácia. Nenávisť, ktorá je publikovaná na internete členmi neonacistických organizácií a pravicovými extrémistami má širší dosah a nebezpečnejší výstup, čo značí do budúcnosti nutnosť vytvorenia opatrení voči týmto vplyvom.

Posledný volebný úspech ĽSNS bolo najväčším prekvapením zo všetkých zúčastnených strán, ktoré sa uchádzali o miesto v parlamente. Na jednej strane, ani jeden z predvolebných prieskumov netipoval tejto strane viac ako 4%, aj na základe faktu, že táto strana nedostávala pred voľbami veľký mediálny priestor. Strana sa skôr angažovala priamo v uliciach a na internete. Významným aspektom bolo v týchto voľbách aj to, že sa členovia tejto strany vždy zjavili na miestach, kde sa stala nejaká tragédia veľmi skoro a dokázali pomôcť jej občanom. Silným mottom strany

bola glorifikácia Slovenského štátu, pričom počas druhej svetovej vojny tento štát kolaboroval s Nemeckom. Stabilným pilierom na zisk percent bola cestovateľská propaganda po celom území Slovenska. A hlavne tieto aktivity po celom území Slovenska vzbudzovalo u obyvateľov pocit asistentov nefunkčného štátu. Na základe posledných konfliktov v politike a nesplnených opatrení v programových vyhláseniach začala aj široká verejnosť extrémistické strany ako alternatívu vo volebnej účasti, ktorá by mohla priniesť pozitívnu zmenu. (Rybář, Spáč, Voda, Nemčok, 2016).

Religiózne a rasové príslušnosti môžu podľa (Madleňáka, 2010), mať stále aj v dnešnej dobe silný motív na voľbu a preferenciu nesytemových strán. Vo všeobecnosti sociálne rozvrstvenie obyvateľstva podporuje myšlienku zmeny volebnej preferencie. Rasová segregácia má nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí stále silný motív na reštrukturalizáciu volebnej geografie. Na príklade USA v minulosti evidujeme silný vplyv pri otázkach anti-gay referendách, ktoré dokázali tradične rozbiť konzervatívne názory voličov v oblastiach, kde uznávali tradičné hodnoty. Iné štúdie poznačovali na zmenu rétoriky politikov a zmeny programových vyhlásení pri problematike imigrantov, prípadne Afroameričanov na juhu USA. (Shelley, 2007). Práve problematika imigrantov by mohla mať v budúcnosti s homosexuálnymi agendami svoje miesto na volebných programoch. Silný vplyv vytvára aj samotná regionálna identita. Multietnické oblasti, nacionálne regióny, religionálne a separatívne regióny sa pravidelne dostávajú do záujmu politickej geografie a propagandy, pričom najúčinnjším nástrojom je tu populizmus. Odlišnými preferenciami sa prezentujú aj obyvatelia z rurálneho prostredia a vidieckeho. Je to spôsobené vrstvením a častejším kontaktom s rôznymi etnicitami, pričom mestá nie sú od týchto ľudí izolované. Taktiež obyvatelia miest sú skôr zameraní na celospoločenské, resp. štátne problémy ako vidiecki voliči. To taktiež zohráva rôznorodú zmes volebnej geografie.

Sila extrémistických hnutí podľa (Horca, 2016) tkvie vo "všeobecnom pocite xenofóbie, zo strachu z neznámeho, z nepredvídateľného ohrozenia, ktoré sa šíri po Európe napríklad z migračných vln alebo z nepriaznivej situácie vojenského konfliktu Ukrajina - Rusko, ale aj z nepredvídateľných udalostí v globálnom ekonomickom a sociálnom priestore Európy.,,

Skupiny ľudí, ktoré majú vysoké preferencie náklonnosť ku radikálnym a extrémistickým myšlienkam predstavujú majoritne mladí ľudia. Väčšina z nich argumentuje, že nemá politický záujem, avšak majú na ňu vlastný názor a prejavujú negatívne postoje. Hnacími motormi týchto postojov sú argumenty o nefunkčnosti štátu, korupciou, klientelizmom, aroganciou politickej moci, amorálnosť a nedôvera v aktuálny systém. Silným a pravidelným znakom prvovoličov je voľba nových nespoznávaných subjektov, ktoré majú odvahu sa postaviť aktuálnym politickým usporiadaniam. Silnou stránkou je aj populizmus.

Podľa (Guibernau, 2010) voliči radikálnej pravice uprednostňujú hlavne malé vlády, pričom sa opierajú o nedostatočne rozpracovaný ekonomický program, pričom uznáva trhový kapitalizmus. Svojím politickým hraním sa radikálna pravica zvyčajne snaží zapôsobiť na voličov v oblasti radikálnej obnovy demokracie. Silnou stránkou týchto subjektov je hlavne nekooperácia s politickým rozširovaním, inými slovami, zatrhávajú imigračnú politiku, politickú korektnosť a multikulturalizmus, pričom sa snažia voličov cez emócie nabádať k nenávisným prejavom a vnieť falošný strach. Zástupcovia týchto strán sa vykresľujú ako ochrancovia občanov, ktorí sa stali ohrozenými marginalizovanými skupinami obyvateľstva, prípadne cudzincami. Vytváranie homofóbnych predstáv a šírenie falošných dezinformácií, ktoré v konečnom dôsledky znamenajú iba xenofóbne správanie určitých jedincov berú tieto subjekty ako alfa omega svojej politickej sily a propagandy. Každý imigrant je vykresľovaný ako veľké riziko pre spoločnosť a túto agendu zakomponovalo viacero politických subjektov v roku 2015, počas najsilnejšej imigračnej vlny do svojich programov.

Na druhej strane ako uvádza (Fieschi, Heywood, 2004), tak voliči týchto subjektov sa rozhodujú na základe aktuálneho cítenia a viery, pričom politické subjekty hrajúce na city a politikou populizmu sú pre nich veľkým lákadlom. Politické strany, ktoré majú politické hry založené na populizme využívajú širokú škálu propagandy, kde využívajú predovšetkým negatívne emócie, pocit zrady a podobne.

Moc, ktorou sú zásobované radikálne pravice sú poháňané socioekonomickým vývojom. Globalizácia vyžaduje flexibilnú pracovnú silu. Veľká časť spoločnosti a regiónov sa nedokáže stotožniť s modernizáciou, hlavne s putami minulosti, poriadkom a podobne. Tieto aspekty sú hnacie palivo pre strany tohto typu politických subjektov. Najviac voličov zaujímajú jednoduché výsledky a riešenia dlhodobých

problémov. Predmetným sa pre nich stáva taktiež charizmatiký vodca, ktorý vie strhnúť dav na svoju stranu práve spomínanými riešeniami, ktorý dokáže spolarizovať politickú scénu. (Hloušek, Kopeček, 2010).

V dnešnej dobe dochádza aj k politickému odcudzeniu, kde evidujeme odklon preferencií od tradičných strán, čoho výsledkom je dlhodobá nespokojnosť občanov s prácou politických elít. Najviac páliava oblasť je hlavne nesplnenie predvolebných sľubov. Mnohé sociálne aj ekonomické problémy (ako aj zaostalosť regiónov) nie sú v dostatočnej miere uspokojené a vyriešené aspoň do priaznivého stavu. (Torcal, Gunther, Montero, 2001).

Podľa teórie deprivácie môžeme konštatovať, že relatívna väčšina voličov radikálnej pravice sú frustrovaní z relatívnej deprivácie spôsobenou vlastnou minulosťou. Takéto politické subjekty predstavujú pre voliča impulz voľby, pretože stabilné, resp. etablované politické subjekty nedokážu efektívne koordinovať prvky hospodárstva a kultúrno-technologický vývoj. Charakter voľby strany Mariána Kotlebu je priestorovo diferencovaný. V prípade voľby ĽSNS a volieb do Národnej rady SR sa výrazne preferuje podiel rómskeho etnika na podiely hlasov (Mikúš, 2013).

Vo všeobecnosti na základe výsledkov volieb sa dá konštatovať, že voličmi týchto subjektov sú vo veľkom pomere prvotíci. Taktiež náboženská a národnostná preferencia patria medzi dôležité aspekty pri volebnej preferencii. Je známe, že pri víťazstve Mariána Kotlebu vo voľbách do Banskobystrického samosprávneho kraja boli hlavnými "hnacími motormi" predovšetkým oblasti so zložitou rómskou problematikou. Naopak, nízka účasť bola zaznamenaná u maďarskej menšiny. Vo všeobecnosti možno konštatovať aj to, že úspech radikálnych strán tkvie aj v prepade mainstreamových strán, ktorých voliči zvyčajne prechádzajú na subjekty, ktoré ponúkajú jednoduchú alternatívu. Toto vyznačuje nutnosť bežných politických strán aktivizácie k tomu, aby poskytli alternatívny a prispôsobiteľný program.

Ako uvádza (Horský, 2016), príčiny, prečo uspela strana radikálnej pravice na Slovensku je viac. Či už v posledných parlamentných alebo v oblasti krajských volieb. Sociálne postavenie obyvateľstva rómskej menšiny a jej blízkosť obývania s postihnutou oblasťou obyvateľstva, ktorá zvyčajne dáva pravidelné intervencie na neriešiteľnosť tohto problému v dlhodobom horizonte. Inou alternatívou dôvery týchto subjektov je to, že v čase rastu preferencií je neočakávanosť politických elít a

neprispôsobovanie sa aktuálnym témam a situáciám a s tým spojené nové trendy v politike - anti-politika a pod. Tieto programy a osobnosti využívajú laický pohľad svojich voličov o verejné dianie a pretavujú to do nereálnych riešení. Využívajú však tzv. "upozorňovanie" na seba, či už v negatívnom alebo pozitívnom svetle, ale majoritne v negatívnom, kde z týchto subjektov dokážu médiá spraviť tých, ktorí sú očierňovaní a chcú dosiahnuť verejné blaho.

V predvolebnom období tradičné politické strany, ktoré vykazujú konzervatívny prístup rokovať viac s inými politickými stranami, ktoré možno nepreferujú rovnaké ciele, ale minimálne v politickej a hodnotovej stránke sa k tomuto približujú. Väčšina subjektov aj na základe svojej vlastnej ideí a úzkoprstosti odmietala zaujať regulárny politický postoj. Nezaujatosť o verejné blaho vyústilo v tradičné stúpanie percent jednotlivých subjektov, ale hlavne o pomstu regiónov, na ktoré sa dlhodobo v rámci centralizácie nemyslelo. (Horský, 2016).

Konzekvencie, ktoré vznikajú po voľbách, ktoré nemajú racionálny výsledok je mnoho. Voľba netradičných strán, ktoré poskytujú alternatívy a hovoria problémom, ktoré dlhodobo sužujú zaostalé regióny tak, že sa dajú riešiť a tým pádom odsúvajú mainstreamové politické strany na vedľajšiu koľaj a dochádza k nárastu preferencií politických elít, ktoré sa snažia tieto problémy riešiť. Výsledky sme si však popísali v minulých podkapitolách.

Politickými dôsledkami v rámci nárastu antisystémových ideí môže byť podľa (Horského, 2016) nárast ďalších anti-politických hnutí (dnes strana Vlast'), branno-športové odbory, pričom jej členovia trénujú vo vojenských maskáčoch a bagančiach a tvoria si naďalej členské základne. Celá myšlienka týchto strán je založená na fašistickej ideológii, myšlienke jedného mocného vodcu, ktorý má silu získať obyvateľstvo na svoju stranu. Členovia týchto sa učia byť protiatlantické, dezinformovať a zatracovať európske záležitosti, šíriť strach a xenofóbiu nielen pri rómskych osadách, ale podľa posledných volieb aj pri utečeneckých táboroch. Predpokladom do budúcnosti a aktuálnej problematike z hľadiska blížiacich sa volieb môže byť po novom agenda LGBT.

Podľa (Madleňáka, 2010) volebné kampane majú svoj ekonomický aspekt. Hlavne vtedy, ak sa politické subjekty usilujú o udržiavanie svojej podpory v jadrových regiónoch alebo sa zamerali aj na regióny, kde predtým neuspeli. Regióny

však práve voľbou neprijateľného politického subjektu dokážu spôsobiť nemalý politický otras. V prípade voľby radikálnej pravice evidujeme často aktivačné práce v oblastiach, kde dlhodobo ľudia pociťujú pocit nedostatočnosti zo štátnych inštitútov, takže svojím spôsobom sú ochotní podporiť najlepšie možné riešenia, ktoré ulahodia ich ušiam. Je pravda, že regionálne rozdiely sú na Slovensku citeľné a často sa stávajú predvolebnou propagandou. Klasická predvolebná rozprávka s nie práve šťastným koncom, kedy môžu zaostaté regióny získať, no na druhej strane iné regióny niečo stratiť, čo na konci dňa nemusí znamenať zníženie sociálnych a ekonomických dôsledkov.

Silným nástrojom kampaní sa v posledných rokoch stala aj xenofóbia. Ruka v ruke s technologickými nástrojmi a dobe sociálnych sietí a dezinformácií, zneužívanie konšpiračných teórií a klamanie priamo do "éteru" posilňujú podľa (Gyarfášová, Mesežnikov, 2016) politickú silu radikálnych strán. Medzi iné metódy zvyšovania preferencií môže byť aj nízky mediálny priestor. Olej do ohňa prilievajú aj vyjadrenia a súdne prietahy s týmito stranami ako napríklad pokusy o ich rozpustenie, vyhľadávanie radikálnej aktivity štátnymi orgánmi a zverejňovaním tejto aktivity. Nuž, dezinformácie a jednoduché riešenia sa stále dobre počúvajú a každé jednoduché riešenie má tendenciu byť najkrajšie. No treba mať na pamäti, že v tomto kontexte absentuje poznanie. A koreňom všetkého zla je nedostatok poznania.

Sila postfašizmu hraje v politických hrách podľa (Eremina, Seredenka, 2015) 2 varianty politického prežitia a slávy. Prvá stratégia sa opiera o historický fašizmus, pričom dochádza v nej len v čiastočnej transformácii a príležitostí na rozvoj. Iná varianta, teda stratégia zas opisuje zachovanie príťažlivosti pre potenciálneho voliča v kontexte úpravy štátnych noriem a štandardov v oblasti demokracie. Tak isto ako aj iné smery, tak aj fašizmus má tendenciu rastu a vývoja, avšak od počiatkov vykazuje tendenciu antisystémového rozvoja.

Podľa (Gajdoša, 2008) sa politické hry môžu premietnuť do zlých sociálno-demografických a sociálno-kultúrnych. I keď populistická propaganda sa snaží pomôcť minimálne naoko pred voľbami, po voľbách a rozdelených mandátoch môžu zaostalejšie regióny pociťovať neustálu nízku atraktivitu pre investorov a bývanie. Neustála migrácia a znižovanie životnej úrovne zhoršuje "tvár" regiónov. V marginalizovaných územiach problémy osobného a skupinového charakteru naberajú sídelný a územný charakter. Takéto regióny majú tendenciu viac trpieť vo

vzdelávacej činnosti ako v pracovnej, zdravotnej, chudobe. Zvyčajne po dlhodobej zaostalosti, ktorý prichádza zo štátnej politiky sa ujmú možnosti lokálne vlády, súkromný sektor a snažia sa vytvoriť aspoň čiastočne pozitívne vývojové zmeny.

Vo všeobecnosti na základe výsledkov volieb sa dá konštatovať, že voličmi týchto subjektov sú vo veľkom pomere prvoliči. Taktiež náboženská a národnostná preferencia patria medzi dôležité aspekty pri volebnej preferencii. Je známe, že pri víťazstve Mariána Kotlebu vo voľbách do Banskobystrického samosprávneho kraja boli hlavnými "hnacími motormi" predovšetkým oblasti so zložitou rómskou problematikou. Naopak, nízka účasť bola zaznamenaná u maďarskej menšiny. Vo všeobecnosti možno konštatovať aj to, že úspech radikálnych strán tkvie aj v prepade mainstreamových strán, ktorých voliči zvyčajne prechádzajú na subjekty, ktoré ponúkajú jednoduchú alternatívu. Toto vyznačuje nutnosť bežných politických strán aktivizácie k tomu, aby poskytli alternatívny a prispôsobiteľný program.

2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Cieľom diplomovej práce bolo zistiť na vybranej vzorke obyvateľstva vo vybranom meste Jelšava to, ako na ich preferenciu vplývajú viaceré faktory (nezamestnanosť, dlhodobé nerozvíjanie regiónu, Rómska problematika) a ako sa tieto lokálne, prípadne celoštátne problémy odzrkadľujú vo voľbe na viacerých štátnych úrovniach, prioritne však do volieb do Národnej rady Slovenskej republiky. Odpovede sme získavali dotazníkovou metódou priamo v meste a istá časť odpovedí bola vyplnená online.

V oblasti čiastkových cieľov evidujeme -

- Teoretickú analýzu radikálnej pravice, jej predstaviteľov, jej znakov, historický náhľad a prvopočiatky z pohľadu viacerých autorov a osobných postojov, náhľad na dôvody voľby radikálnej pravice u rôznych vrstiev obyvateľstva a odhad jej najväčšej "základne".
- Teoretický exkurz zaostalosti regiónov v kontexte výsledkov politických volieb, pričom do korelácie sme dali prípadný vzťah voľby radikálnej pravice k dôsledkom polarizácie a prehlbovania rozdielov medzi regiónmi.
- Analýzu preferencií obyvateľov Jelšava a nájdenie priamych dôvodov voľby jednotlivých politických subjektov, či už pravicovejších alebo aj ľavicovejších a nájdenie priamej korelácie medzi výsledkami volieb a hospodárskym rastom regiónov.
- Analýzou dát získaných z dotazníka sme analyzovali preferencie voličov a nevoličov krajnej pravice vo vybranom meste Jelšava, pričom sme vo výsledkoch rozanalyzovali hlavné hypotézy, ktoré sme považovali za kľúčové.

Práca pozostáva zo 4 častí. V prvej časti evidujeme teoretickú časť, kde sme sa opierali o literatúru zameranú na politickými problematikami, radikálnou pravicou a dôsledkami spomínaných faktoroch na rozvinutosť regiónov v rámci Slovenska. V druhej časti objasňujeme ciele práce, využitú metodiku a metódy práce. V tretej časti analyzujeme výsledky, ktoré sme dosiahli po ukončení dotazníkového prieskumu. V štvrtej časti evidujeme diskusiu k danej problematike.

Z metód vedeckej práce sme v prvej časti diplomovej práce analyzovali a porovnávali teoretické údaje o radikálnej pravici, vzťahu zaostalosti regiónov k voľbe týchto subjektov a hľadanie odpovedí na minulú preferenciu respondentov. V tejto časti išlo hlavne o vytvorenie akéhosi obrazu o teoretických pojmoch a vytvorenie premostenia do praktickej časti, kde sa zaoberali priamymi dátami z výskumu v teréne.

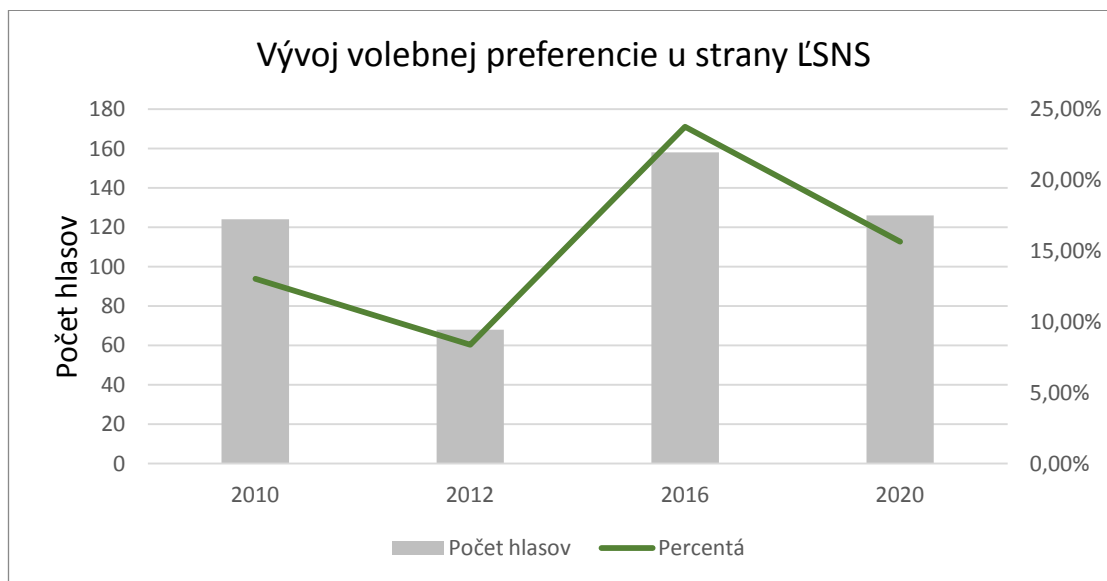
Praktická časť bola orientovaná na dotazníkový prieskum, štatistické údaje a všeobecné informácie o skúmanom meste. Dotazníkový prieskum prebiehal priamo v meste Jelšava vo forme osobného dialógu s respondentmi mesta Jelšava. Prevažnú väčšinu odpovedí sme získali priamo počas osobného kontaktu, nejakú časť sme získali dodatočne on-line formou. V odpovediach sme sa opierali hlavne o odpovede terajších voličov krajnej pravice (ĽSNS), kde sme hľadali príčinnosť ich voľby tohto subjektu. Snažili sme sa na základe skladby jednotlivých otázok zistiť, ktoré faktory najviac vplývajú na voľbu jednotlivých subjektov. Zaujímali nás rovnako aj názor exvoličov krajnej pravice a ich dôvody zmeny preferencií. Taktiež podstatným bodom boli aj informácie od iných voličov, ktorí sa vedeli vyjadriť k miestnym problémom. V dotazníku bola aj možnosť otvorenej otázky, kde mohli miestni obyvatelia vyjadriť svoj postoj a názor voči aktuálnemu daniu a dôležitosti faktorov, ktoré vplývajú na ich voľbu.

Vzorka, ktorú sme použili v tejto práci môžeme považovať za adekvátnu. V celkovej vzorky 243 respondentov evidujeme 19 aktuálnych voličov ĽSNS, pričom v percentuálnom poňatí je táto vzorka v hodnote 7,81%. Myslíme si, že vybraná vzorka relatívne odpovedá volebnému výsledku, ktorý bol 15,65%. Uvedomujeme si, že reprezentácia môže byť iná na základe nedostatku vzorky (rozdiel 7,84%). Pri vykonávaní výskumu sme sa však majoritne snažili o získanie odpovedí práve od voličov radikálnej pravice.

Výber mesta Jelšava bol podložený ukazovateľmi volieb, kde v posledných voľbách do Národnej rady v roku 2016 dosahovala Ľudová strana Naše Slovensko približne 24% platných voličských hlasov a patrila medzi región, v ktorom sa dlhodobo prejavuje negatívne prehlbovanie chudoby a zaostalosti. V posledných voľbách do Národnej rady v roku 2020 už strana dosahovala približne 16% a cieľom bolo zistiť aj dôvody prechodu preferencií na prípadne iné politické subjekty. V konkurencii miest, v ktorých sa taktiež vykazovali vysoké preferencie v minulosti (Krupina, Revúca) bola Jelšava vybratá aj na základe blízkosti k dlhodobo

najzaostalejšiemu miestu a to k Rimavskej Sobote. Po ukončení dotazníkového prieskumu sme mali subjektívny pocit, že problémy, ktoré toto mesto najviac vystihujú sú - problematická nezamestnanosť, vysoká miera chudoby, etnická problematika.

Graf 1 : Vývoj volebnej preferencie strany ĽSNS v meste Jelšava.

Zdroj : vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky.

Samotný dotazníkový prieskum predstavoval široké spektrum otázok, ktoré mali tendenciu riešiť aktuálne dianie na Slovensku, jeho dianie, vývoj a následne nájsť východisko z odpovedí. Dotazník sa svojím postavením zameriaval na programy viacerých politických strán, pričom sa tieto otázky viazali k jednotlivým úrovňam preferenčného záujmu vo voľbách. Išlo hlavne o nájdenie exkurzu v lokálnych, krajských, celoštátnych, prípadne zahraničných resp. európskych problémoch.

Otázky boli stavané tak, aby sa opierali o výskumnú otázku a aby priamo zodpovedali preferencie obyvateľov mesta Jelšava. Išlo predovšetkým o ich záujem o politiku, dianie na Slovensku, v ich okolí a všeobecná spokojnosť. Výsledkom by mala byť informácia o tom, čo ich viedlo v posledných voľbách k voľbe radikálnej pravice. Pred vykonaním dotazníkového prieskumu sme sa snažili z faktorov, ktoré sme považovali za kľúčové vytvoriť 3 hypotézy, ktoré by nám mohli priblížiť voľbu radikálnej pravice v meste Jelšava.

Prvá hypotéza bola - *Vplýva nízka nezamestnanosť mesta a regiónu Jelšava k vyšším preferenciám Ľudovej strany Naše Slovensko?*

Viacere politické subjekty využívali aj využívajú populistické metódy v domnienke získavania hlasov a stavajú sa k jednotlivým marginalizovaným oblastiam ako k ich potenciálnym záchrancom. Preto sme boli v domnienke, že vyriešenie problematiky, resp. zmiernenie nezamestnanosti v regióne by mohla byť potenciálna príčina volieb jednotlivých subjektov.

Druhá hypotéza znela - *Môže Rómska a etnická problematika vplývať na voľbu radikálnej pravice?*

Počas samotného výskumu sme sa stretli s nadpolovičnou väčšinou respondentov, ktorí boli tejto etnicity a aj podľa prvotných informácií z dostupných informácií sme tušili, že pôvodné biele etnikum v Jelšave môže uprednostňovať radikálnejšie subjekty s radikálnejšími riešeniami. Výskum ukázal zaujímavé výsledky, ktoré túto hypotézu ani nepotvrdili ani nevyvrátili.

Tretia hypotéza bola - *Vplýva dlhodobá regionálna degradácia na vplyv voľby politických subjektov?*

Región trpí od pádu komunizmu, kedysi prekvital ako banské a remeselné mesto, no dnes je to skôr miesto chudoby, menšín a mnohých problémov. Brali sme to ako výhodu, že ľudia tu žijú jednoduchší život ako v iných, väčších mestách, ale nebola to úplne pravda. Výskum v tomto meste ukázal aj to, že Slovensko, na to aké je malé, tak je až príliš polarizované. Všeobecná zaostalosť bola teda taktiež námetom na to, že viacerí občania videli v programoch alebo osobnostiach jednotlivých politických strán slobodu a riešenie.

3. Výsledky práce a diskusia

V tejto časti diplomovej práce budeme analyzovať opis miesta získavania údajov, teda mesto Jelšava, kde sa v prvej časti bližšie pozrieme na dôvody výberu tohto mesta zo socioekonomického hľadiska, volebných preferencií miestneho obyvateľstva za posledné roky a taktiež analýzu jeho geografického postavenia. V druhej časti sa pozrieme na otázky z dotazníkového prieskumu a cieľ ich polozenia jednotlivým respondentom, pričom sa budeme pohrávať s hypotézami, ktoré boli plne v platnosti pred štartom výskumu. Taktiež sa pozrieme na výsledky výskumu a budeme interpretovať to, čo sme zistili počas priamej konfrontácie s obyvateľmi mesta Jelšava. V ďalšej časti sa pozrieme na analýzu dotazníkového prieskumu, v ktorej budeme bližšie analyzovať najsilnejšie faktory voľby krajnej pravice.

3.1 Charakteristika mesta Jelšava

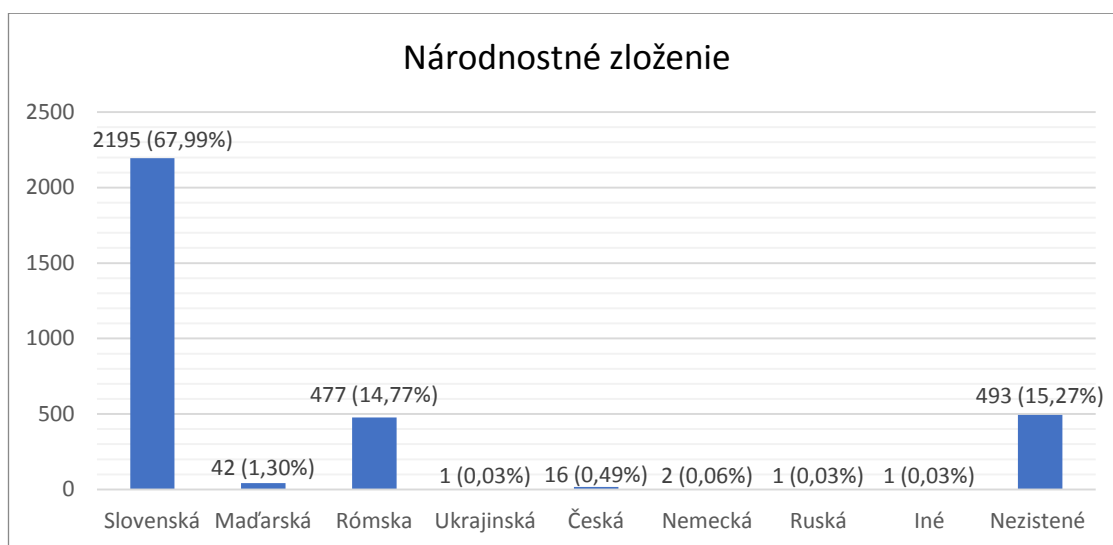
Mesto Jelšava sa nachádza na juhovýchode krajiny, v Banskobystrickom kraji, konkrétne v okrese Revúca, pričom od tohto mesta je vzdialená približne 12 kilometrov. Je situované v regióne Gemer. Mesto je situované v Slovenskom rudohorí, konkrétne medzi Revúckou vrchovinou, Slovenským krasom a Rimavskou kotlinou. Je to bývalé banícke, železiarske a remeselné mesto. V dnešnej dobe predstavuje i naďalej úlohu priemyselného mesta vďaka prítomnosti mikroregiónu Magnezit. Tento mikroregión predstavuje združenie viacerých obcí z tohto okresu, pričom cieľmi vytvorenia tohto mikroregiónu je predovšetkým zvýšenie kvality a úrovne životného štýlu obyvateľstva využitím vlastnej spolupráce, vzdelávaním, osvetou a podobne. Mesto Jelšava má aj nelichotivú štatistiku v oblasti znečistenia vzduchu, pričom patrí medzi najviac zamorené oblasti Slovenska.

V oblasti socioekonomických charakteristík sa budeme zaoberať štruktúrou obyvateľstva, postavenie z pohľadu umiestnenia v tabuľke zaostalých regiónov a nezamestnanosťou a stupeň dosiahnutého vzdelanie. Považujeme to za vhodné parametre pri objasnení výberu tohto mesta z pohľadu zaostalosti.

Populácia v tomto meste je podľa posledných údajov Štatistického úradu na úrovni 3216 obyvateľov, pričom mnoho obyvateľov sem bolo prisťahovaných z iných marginalizovaných regiónov, predovšetkým z východného Slovenska. Štruktúra obyvateľstva je rôzna. Najväčšie zastúpenie tu majú Slováci, avšak na druhom mieste

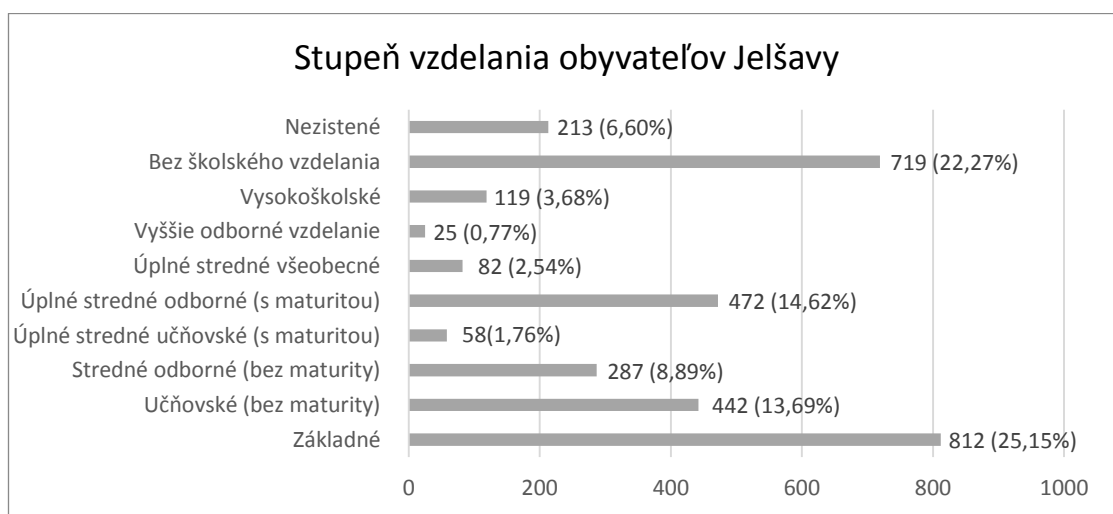
sa nachádzajú Rómovia. Za zmienku stojí aj veľké množstvo nezistenej totožnosti, pričom ide pravdepodobne o ďalšie skupiny marginalizovaných skupín. Podiel Slovákov na základe týchto údajov je 68% a druhej najväčšej komunity, Rómov je približne 15% spolu s oblasťou nezistenej národnosti. Hustota obyvateľstva sa taktiež na základe Štatistického úradu pohybuje v rozmedzí 62% až 72% za sledované obdobie 2016 až 2020.

Graf 2 : Národnostné zloženie obyvateľov Jelšavy.

Zdroj : vlastné spracovanie podľa Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Jelšava 2016 - 2022.

Graf 3 : Vzdelanostná úroveň obyvateľov Jelšavy.

Zdroj : vlastné spracovanie podľa Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Jelšava 2016 - 2022.

Za zaostalý región, resp. okres považujeme oblasť, ktorá je zapísaná v Zozname najmenej rozvinutých okresov, ktorý vedie Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. V súčasnosti je mesto Jelšava ako súčasť okresu Revúca na 3. mieste v tabuľke, ktorá bola vydaná v rámci posledného kvartálu roku 2019. Vylúčiť v tomto smere sa nedajú viaceré faktory. Z pohľadu endogénnych faktorov tu absentuje veľká dopravná infraštruktúra, stabilná ekonomika regiónu a kvalitný ľudský kapitál. Tieto faktory v tomto okrese absentujú alebo slabnú približne od 90. rokov minulého storočia po páde minulého režimu a prestávaním marginalizovaných skupín obyvateľstva. Tieto regióny sa dokázali slabšie adaptovať na nové požiadavky, ktoré prišli so zmenou systému, pričom potenciál na to mali aj z hľadiska minulosti, keď tu úspešne fungovala banská a remeselná činnosť.

Tab. 1 : Najzaostalejšie okresy v rokoch 2016 a 2020.

Najzaostalejšie okresy v roku 2020	Najzaostalejšie okresy v roku 2016
Lučenec	Lučenec
Poltár	Poltár
<i>Revúca</i>	<i>Revúca</i>
Rimavská Sobota	Rimavská Sobota
Veľký Krtíš	Veľký Krtíš
Kežmarok	Kežmarok
Sabinov	Sabinov
Svidník	Svidník
Vranov nad Topľou	Vranov nad Topľou
Gelnica	Rožňava
Rožňava	Sobrance
Sobrance	Trebišov

Zdroj : vlastné spracovanie podľa Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny.

Podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny bol okres Revúca v sledovanom období 2016 na druhom mieste v poradí evidovanej nezamestnanosti so ziskom približne 22,6 % nezamestnanosti. Na porovnanie, údaj z januárových dát o sa nezamestnanosť v tomto okrese pohybovala na úrovni 12,5 %, kde evidujeme radikálny nárast pracovných príležitostí a znižovania regionálnej disparity.

Z pohľadu nezamestnanosti patri okres Revúca k najviac postihnutým oblastiam. Dlhodobo sa pohybuje okolo 20 a viac percent, pričom za najohrozenejšiu skupinu sa považujú ženy a absolventi strednej školy. Za najväčší kameň úrazu je tu považovaná vzdelanostná gramotnosť obyvateľov. Za prvopočiatok problémov so zamestnanosťou považujeme rozpad poľnohospodárskych a bankských podnikov po roku 1989. Negatívny vplyv na zamestnanosť majú aj obyvatelia, ktorí majú 45 a viac rokov a nízke vzdelanie. Problémom je aj ochota vycestovať za prácou, predovšetkým z jazykových a osobných dôvodov.

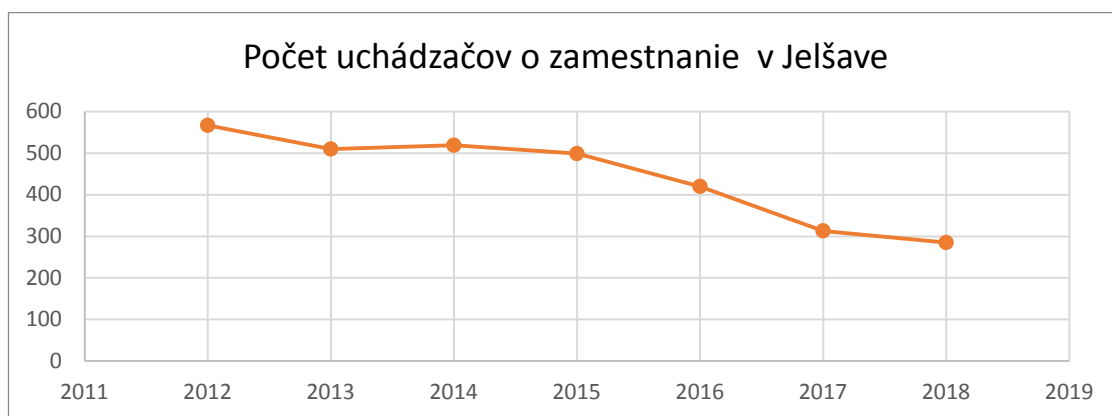
Tab. 2 : Vývoj nezamestnanosti od roku 2012 do 2020.

Nezamestnanosť v okrese Revúca	Spolu	Muži	Ženy
2012	32,25%	31,26%	34,07%
2013	29,55%	27,92%	31,35%
2014	26,82%	26,34%	27,37%
2015	19,97%	19,36%	20,66%
2016	22,6%	19,46%	26,08%
2017	14,88%	12,21%	17,81%
2018	13,71%	9,71%	17,92%
2019	12,58%	9,61%	15,67%

Zdroj : vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky.

Nasledujúci graf znázorňuje vývoj evidovaných požiadaviek o zamestnanie v meste Jelšava za sledované obdobie, za ktoré bol vykonávaný výskum. Od roku 2016 do roku 2020 evidujeme pokles uchádzačov o zamestnanie v tomto meste. Faktorov je viacero. Na základe dotazníka sme zistili, že mnoho obyvateľstva sa presťahovalo do rozvinutejších oblastí alebo pracuje dlhodobo v zahraničí. Z dotazníka taktiež vyplýva, že situácia ohľadom obyvateľstva je už v tejto rovine migrácie v dlhšom trvaní, čiže nie je to nový jav. Aj v tomto segmente bola čiastočne objasnená výskumná otázka - "Aké dôvody vedú obyvateľov Jelšavy k voľbe ĽSNS?,, Mnoho respondentov uviedlo, že práve nedostatok pracovných príležitostí a nesplnenie sľubu ĽSNS o vytvorení nových pracovných miest, predovšetkým v období od 2013 do roku 2018.

Graf 4 : Počet uchádzačov o zamestnanie vo vybraných rokoch v meste Jelšava.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát zo Štatistického úradu Slovenskej republiky.

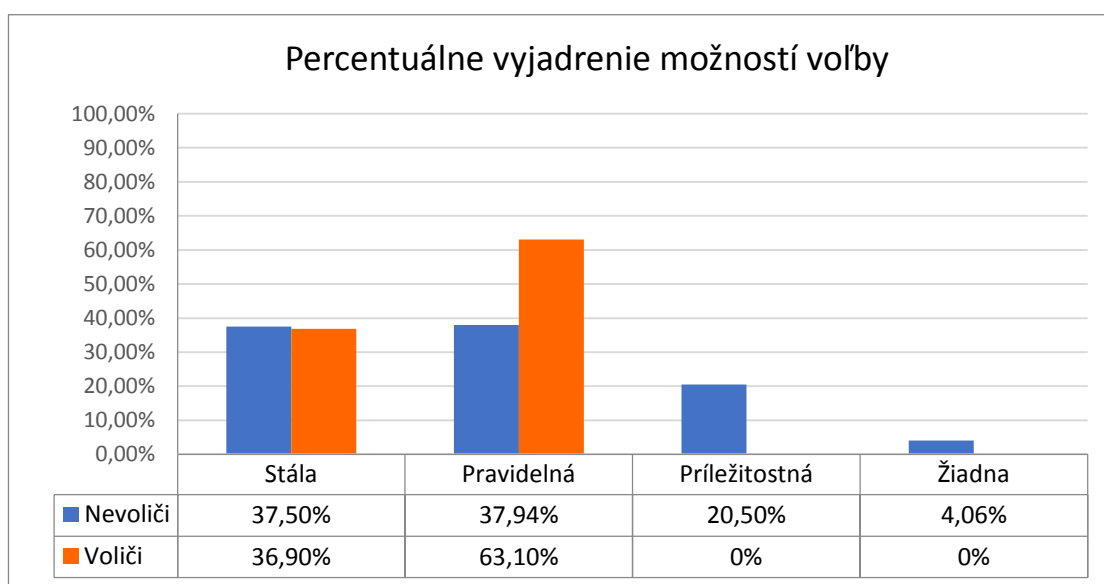
Z oblasti záujmu o voľby patria občania mesta Jelšava k pravidelným voličom. Dôvodom výberu tohto mesta na výskum boli aj vysoké čísla aktuálne najúspešnejšej pravicovej strany na Slovensku - Ľudovej strany Naše Slovensko. Jej úspech pri posledných voľbách do Národnej rady v roku 2016 dosahoval podľa oficiálnych výsledkov Štatistického úradu 23,75% a skončil za víťazom volieb, stranou SMER-SD. Naproti tomu preferencie predsedu tejto strany poklesli na úrovni volieb do vyššieho územného celku, kde sa v minulosti tešil z prvého miesta pri získaní mandátu na Banskobystrickom samosprávnom kraji, avšak v roku 2017 dosiahol len približne 32% v druhom kole volieb. Rovnako pri komunálnych voľbách vyhral predstaviteľ strany Obyčajných ľudí a nezávislých osobností v roku 2018 a predstaviteľ strany ĽSNS sa nedostal ani do druhého kola. Avšak v Eurovoľbách dosiahla ĽSNS v roku 2019 približne 29%, pri prezidentských voľbách bola zase vysoká preferencia predsedu strany Mariána Kotlebu, kde bol v konečnom poradí na druhom mieste so ziskom približne 24%. Z týchto čísel vyplývalo pred začiatkom výskumu to, že ľudia sa skôr zaoberali celoštátnymi problémami ako lokálnymi.

3.2 Analýza otázok a výsledky dotazníkového prieskumu

V rámci zistenia odpovedí na naše hypotézy, ktoré sme si pred začiatkom výskumu stanovili, kde sme uvažovali nad tým, že aké dôvody a prečo môžu viesť obyvateľom mesta Jelšava k voľbe jednotlivých aj radikálnych subjektov sme využili dotazníkovú metódu, ktorú sme aplikovali priamo v meste Jelšava, pričom otázky sme skladali metódou, ktorá sa nesnažila priamo atakovať rôzne politické subjekty, ale aby odpovedala na otázky u respondentov, že ako vnímajú aktuálne dianie okolo seba, či už na lokálnej alebo celoštátnej úrovni a z tohto pohľadu aj zároveň otázky hodnôt, ktoré uznávajú jednotlivé politické strany. Celkovo sa výskumu zúčastnilo 243 respondentov.

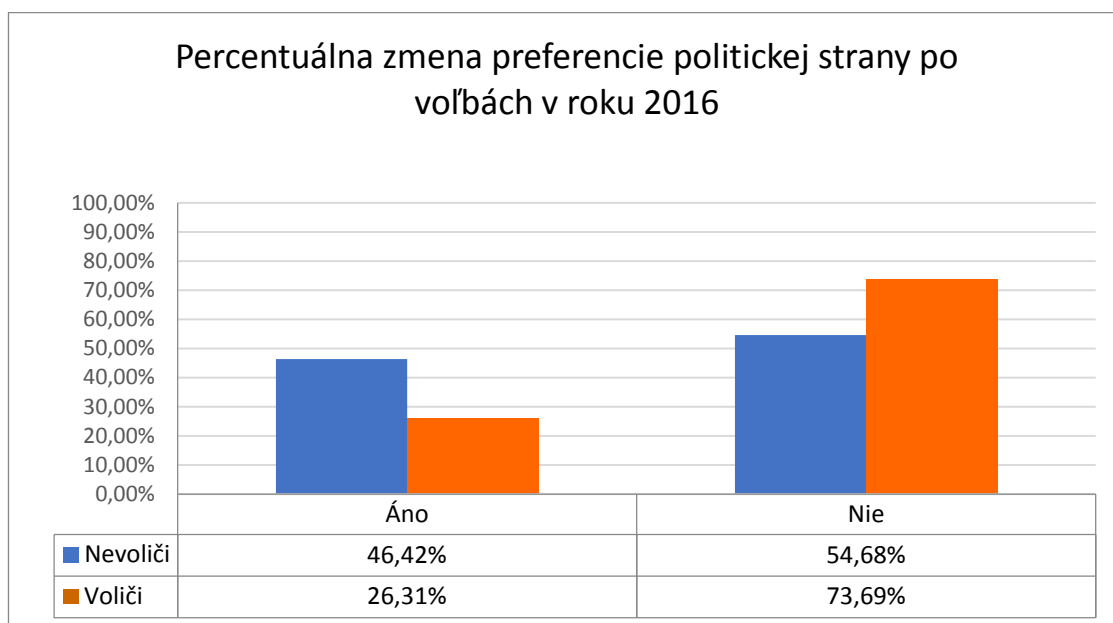
V prvej sekcii dotazníka sme sa respondentov pýtali na ich *volebnú účasť*. Nevoliči krajnej pravice najviac odpovedali, že volia najviac pravidelne (až takmer 37,94%) avšak takmer navlas rovnaká vzorka sa vyjadrila, že volia stále (37,5%). Približne 4% uviedlo, že voliť nechodia vôbec. Voliči ĽSNS sa vyjadrili iba vo forme pravidelnej (63,1%) a stálej voľby (36,9%). S touto otázkou bola spojená aj otázka, kde sme sa respondentov pýtali na to, či ich posledné 4 roky *zmenili v ohľade preferencií*. V prípade nevoličov evidujeme zmenu preferencie u 45,9% voličov a nezmenenú u 54,1%. Voliči ĽSNS vo veľkej miere nemali tendenciu meniť preferenciu za posledné 4 roky. Za rovnakú preferenciu hlasovalo až 73,7%.

Graf 5 : Percentuálne porovnanie možností voľby (voliči aj nevoliči ĽSNS).

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníkového prieskumu.

Graf 6 : Percentuálna zmena volebnej preferencie (voliči aj nevoliči ĽSNS).

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníkového prieskumu.

V rámci sekcie volebných otázok sme položili občanom aj dobrovoľnú otázku, v ktorej sa mohli slobodne vyjadriť, že ktorú politickú stranu *volili v minulých voľbách do parlamentu v roku 2016*. S prehľadom vyhrala strana Smer-SD, poväčšine respondenti nemali problém vysloviť svoj posledný voličský hlas, aj keď našli sa aj výnimky. V tomto kontexte sa našlo aj pár respondentov, ktorí nevolil vôbec alebo volili ĽSNS. Práve tieto 2 skupiny obyvateľov boli vhodnou vzorkou pre dodatočné informácie, že aké sú ich *majoritné problémy v regióne resp. čo ich zaujalo v minulosti (prípadne aj teraz) voliť tento politický subjekt*. V tabuľke číslo 3 je uvedený zoznam najpodstatnejších oblastí, ktoré obyvateľstvo najviac trápi a čo trápilo voličov ĽSNS v minulých voľbách a poväčšine pretrváva doteraz.

Tab. 3 : Hlavné problémy a voličov ĽSNS v Jelšave vo voľbách v roku 2020.

Dôvody voľby ĽSNS a všeobecné problémy regiónu z pohľadu občana
Nesplnené sľuby s riešením rómskej problematiky
Chudoba
Sklamanie z posledných volieb
Nespokojnosť s fungovaním štátnych orgánov
Nezamestnanosť, hlad
Práca aj na dôchodku, kriminalita
Korupcia
Lepší program ako iné subjekty
Platy
Sociálne programy
Kresťanské hodnoty
Odmietanie registrovaných partnerstiev, zabezpečenie rovnoprávnosti, celková sympatizácia názorov
Mladícka nerozvážnosť pri prvovoľbách
"Nebol výber"

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníkového prieskumu.

Tabuľka číslo 3 zobrazuje zoznam najčastejšie uvedených dôvodov voľby ĽSNS, kde evidujeme viacero oblastí podpory alebo odklonu podpory strany ĽSNS. Najviac rezonovala otázka rómskej problematiky, ktorá je dlhodobo v Jelšave neriešená. Problém je však vytýčený na marginalizovanejšiu časť obyvateľstva, pretože domáci Rómovia nepredstavujú taký problém ako tí, ktorí sa prisťahovali. Ekonomika tohto mesta je rovnako na bode mrazu, pretože podľa respondentov viacero podnikov v meste by malo byť za normálnych okolností otvorené, avšak kriminalita a nízka návštevnosť zapríčiňujú postupný prepad. Rovnako problém zmeny preferencie voľby, kde posledná voľba jednotlivých respondentov nebola najvhodnejšia dokazuje to, že voliči sú otrávení neriešenými problematikami tohto mesta. Menej dôležitým faktorom na základe odpovedí bola nefunkčnosť štátnych inštitúcií. V tomto meste je napríklad aj problém s nemocnicou, slabá úroveň školstva a aj infraštruktúra je vhodná na opravu.

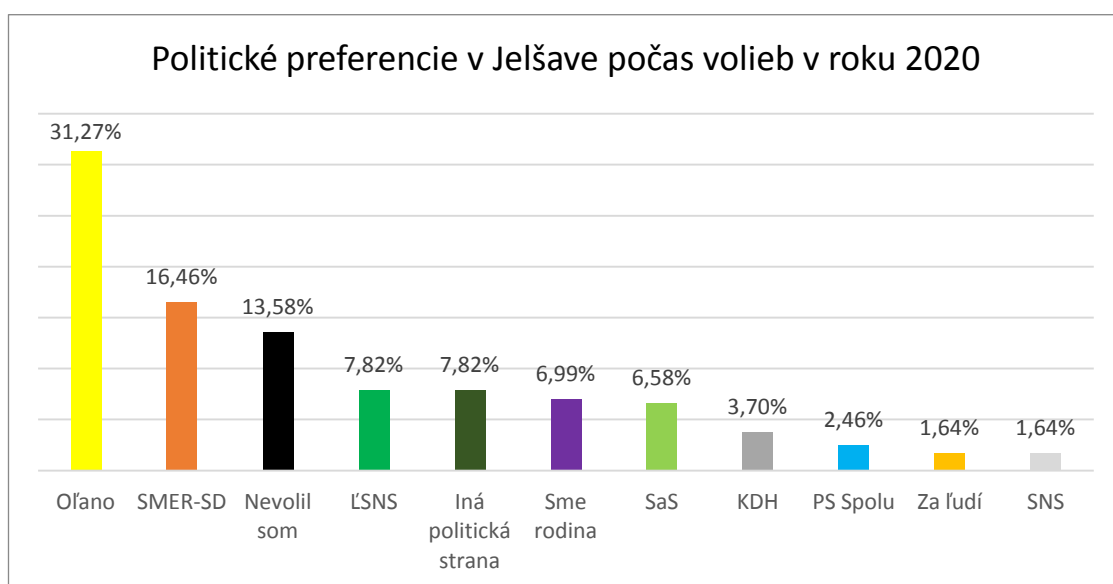
Nezamestnanosť je v tomto meste a regióne približne na úrovni 12% a za posledné roky klesla, no aj napriek tomu veľká časť občanov sa rozhodla pracovať v zahraničí, pretože absentuje tu podnikateľské prostredie. S týmto problémom je spojená aj práca na dôchodku a platy. Dlhodobo vysoké čísla nezamestnanosti a nie

práve optimálna situácia podnikateľského prostredia vytvára u obyvateľov ďalšie dôvody voľby ĽSNS. Korupcia patrila medzi málo frekventované oblasti a zameriavala sa hlavne u voličov, ktorí preferovali celoštátne problémy pred lokálnymi.

Rovnako istá vzorka respondentov považuje za lepšiu hodnotovo sociálny a kresťanský program práve u subjektu ĽSNS. Je to hlavne determinované minulosťou skúsenosťou so subjektmi, ktoré tieto hodnoty priamo zastupovali a sklamali. V minimálnom rozsahu sa objavil aj vplyv registrovaných partnerstiev u voličov. K voľbe ĽSNS ich viedlo ich striktné ohrotenie sa voči týmto skupinám. V najmenšom rozsahu sa prejavila prvoličská neskúsenosť alebo nerozhodnosť výberu z ponuky politických strán na základe nesledovania verejného diania.

Poslednou otázkou k aktuálnej volebnej účasti bolo zodpovedanie *aktuálnej preferencie voči politickej strane*. V tejto otázke sme sa dostali k "prekvapeniu" pretože veľké množstvo voličov volilo hnutie Obyčajných ľudí a nezávislých osobností, pričom vo veľkej miere nemali veľmi predstavu, čo tento subjekt ponúka, skôr sa to len dozvedeli od svojich známych a kolegov. Vo voľbe tohto subjektu vidia hlavne zlepšenie pracovnej situácie a riešenie rómskej problematiky. Medzi voličmi OĽANO sa našli aj ľudia, ktorí volili v minulých voľbách ĽSNS. Zdieľali podobné názory, aké boli spomenuté v tabuľke číslo 3, resp. nesplnenie sľubu o vyriešení menšinovej problematiky.

Graf 7 : Aktuálne voličské preferencie v Jelšave.

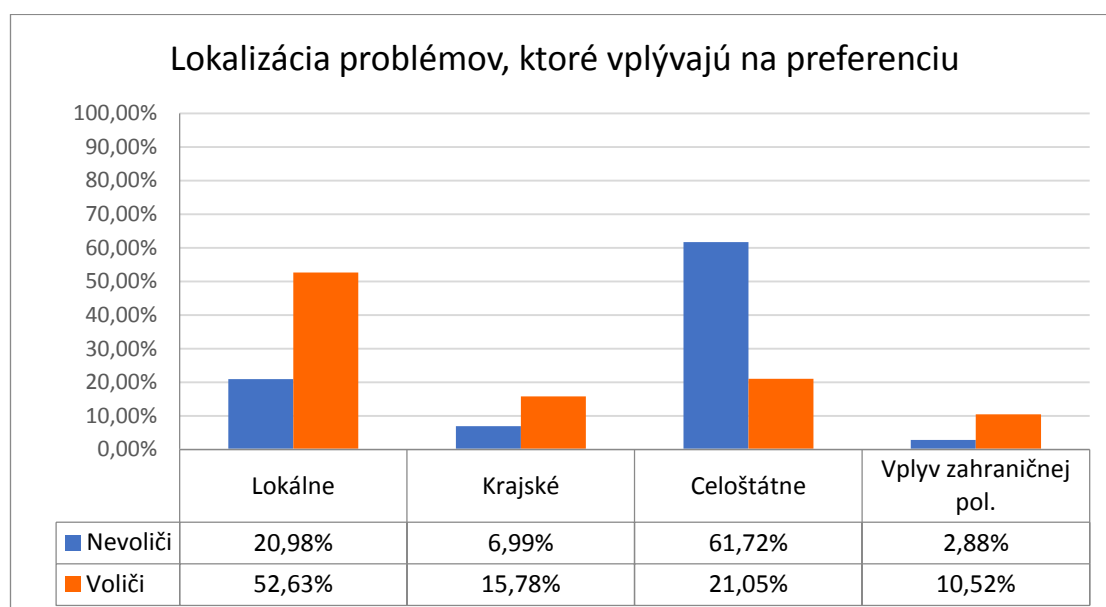

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

Medzi ďalšie otázky, ktoré sme položili respondentom patrí *kategorizovanie oblastí*, ktorá má najväčšiu hodnotu pri volebnej preferencii. Na strane nevoličov najviac rezonovala odpoveď celoštátnych problémov (až 61,7%), pričom hlavné dôvody bola nefunkčnosť štátnych inštitúcií a korupcia. Najmenší vplyv na ich preferenciu mala zahraničná politika (iba 2,89%).

U voličov ĽSNS najviac platili lokálne problémy (52,6%). Tento faktor bol často spojený s vyšším percentom odpovedí u ďalších odpovedí (lokálna zamestnanosť, Rómovia, zaostalosť regiónu a pod.). Tieto čísla aj potvrdili naše hypotézy, ktoré sa viazali na lokálny faktor. Najmenej voličov zvolilo vplyv zahraničnej politiky (10,5%), pričom aj tieto odpovede nadväzovali na ďalšie otázky.

Graf 8 : Lokalizácia problémov vplyvajúcich na preferenciu.

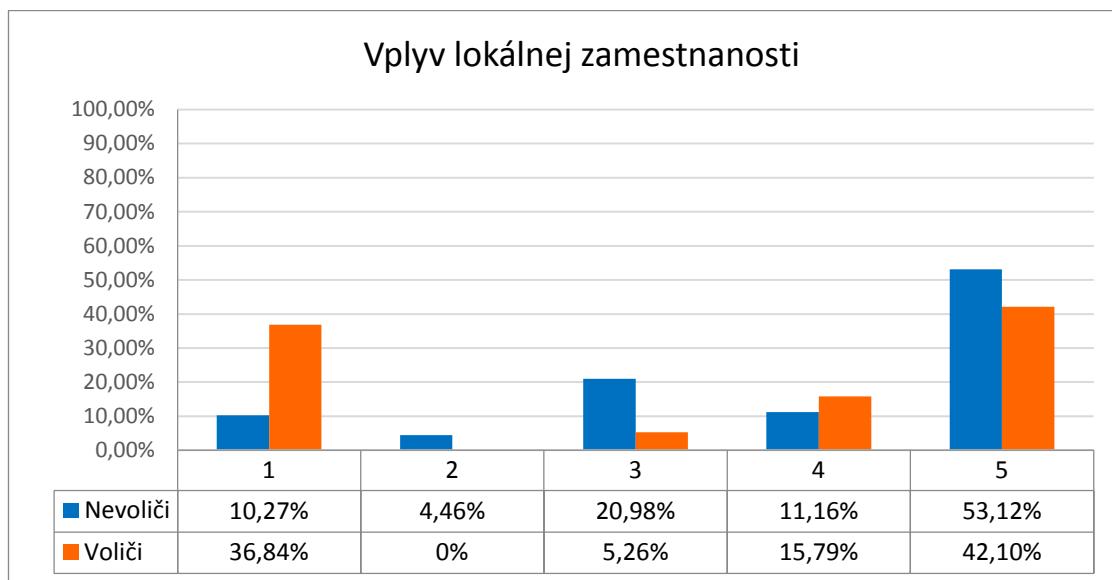
Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

V ďalšej oblasti sme sa začali ľuďi pýtať na škálované otázky. Na preferenčnej osi 1 až 5 (1 - nevýznamný vplyv, 5 - významný vplyv) sme sa pýtali na rôzne oblasti, ktoré mali priame zameranie na lokálne až zahraničné problematiky.

V tomto segmente sme začali vyjadrením *preferencie ohľadom lokálnej nezamestnanosti*. V tejto oblasti voliči ĽSNS vo veľkej miere (42,10%) vyjadrili jednoznačný vplyv na ich preferenciu. Zaujímavosťou je aj vysoké číslo nevýznamnej možnosti čísla 1 (necelých 37%) . U nevoličov ĽSNS jednoznačne rezonovala najvyššia hodnota na stupnici (53,12%), pričom v tomto prípade žiadna polarizácia

odpovedí nenastala (druhá v poradí bola neutrálna možnosť 3 - 20,98%). Potvrdilo sa čiastočne z dôvodov volieb krajnej pravyce aj to, že lokálna nezamestnanosť má vyššiu váhu ako celoštátna.

Graf 9 : Vplyv lokálnej nezamestnanosti na preferenciu.

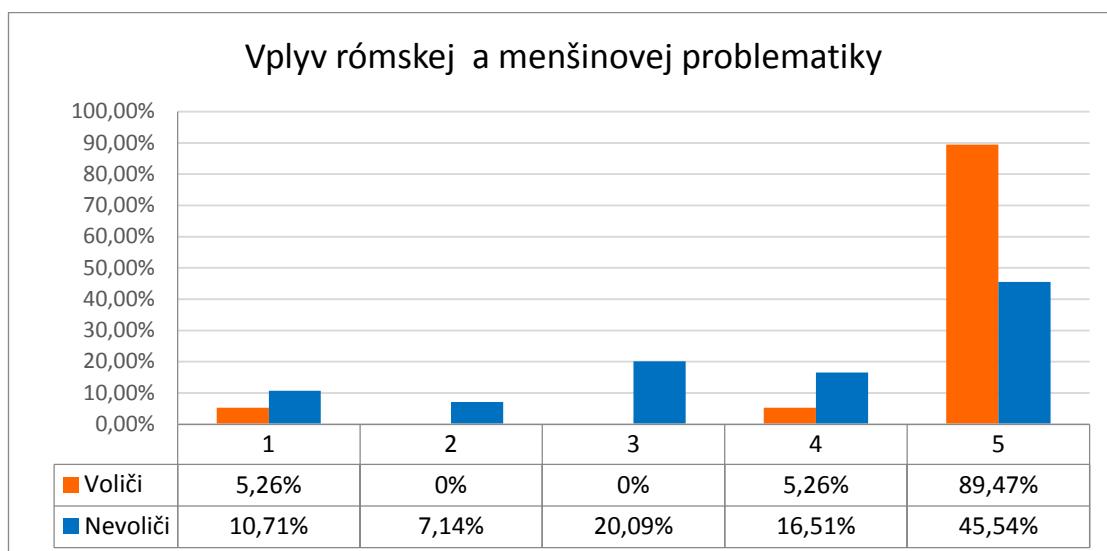
1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

Druhou otázkou, ktorú sme dali respondentom bola otázka - *Ako na Vašu preferenciu vplyva rómska a menšinová problematika*. Ako uvádza graf číslo 10, pri voličoch ĽSNS to bola "jednoznačná záležitosť". 17 respondentov z 19 sa vyjadrilo najvýznamnejšou odpoveďou, čo činilo takmer 90% odpovedí. Potvrdila sa tým aj hypotéza, s ktorou sme na začiatku pracovali, keďže prevažná väčšina voličov radikálnych subjektov má tendenciu ich voliť aj na základe neriešenej rómskej problematiky.

U nevoličov ĽSNS sa prejavila heterogenita odpovedí. No aj v tejto skupine vyhrala možnosť s najvyššou váhou (45,54%). Druhá v poradí tu skončila opäť neutrálna odpoveď 3 s približne 20%. Potvrdilo sa, že rómska problematika je v oboch kategóriách veľmi významný faktor.

Graf 10 : Vplyv rómskej a menšinovej problematiky na preferenciu.

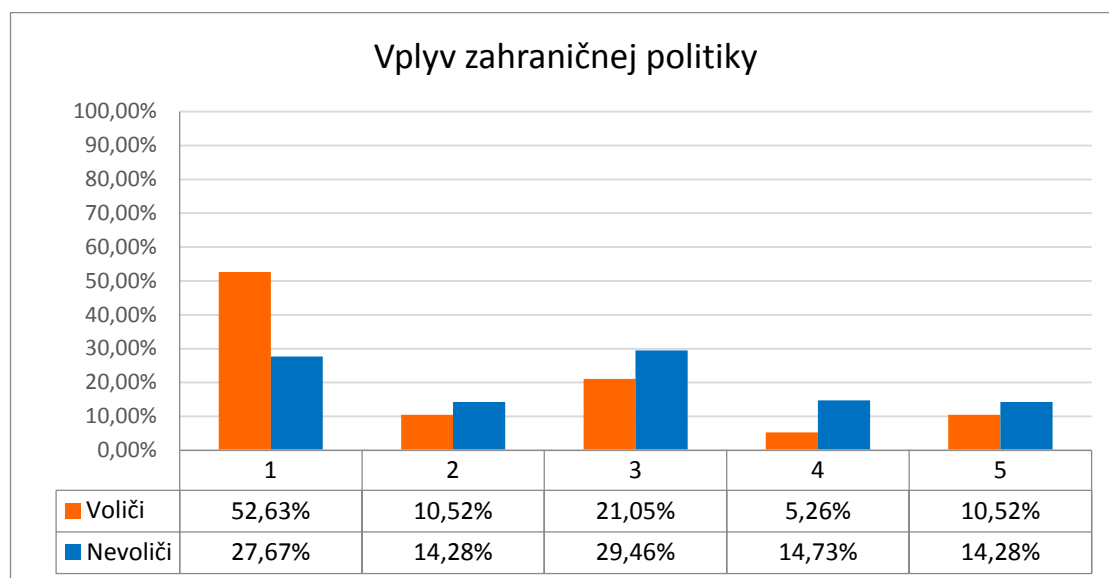
1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

Tretia otázka sa týkala *vplyvu preferencií zahraničných politík (Európska únia, NATO, OSN a pod.)*. Ako uvádza graf číslo 11, voliči ĽSNS sa ohľadom tejto oblasti v odpovediach vyjadrili nezaujato. 52,6% opýtanej vzorky odpovedalo, že na nich vplyv zahraničnej politiky nemá žiaden dosah. 15,7% sa vyjadrilo neutrálne.

Nevoliči ĽSNS boli rovnako vo veľkej miere neutrálni (až 29,5%), prípadne na nich rovnako nemala táto oblasť žiaden dosah (27,7%). Zahraničná politika teda nemala veľký vplyv na preferencie v oboch meraných skupinách. U voličov ĽSNS často absentovala znalosť zahraničnej politiky.

Graf 11 : Vplyv zahraničnej politiky na preferenciu.

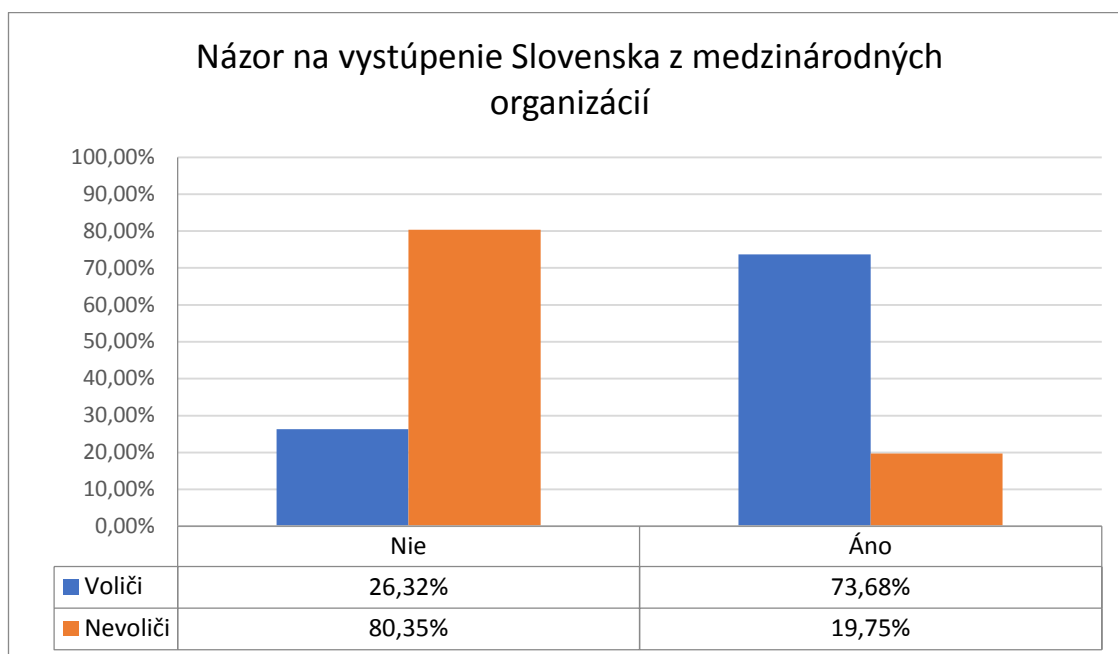

1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

V rámci tejto otázky sme kládli aj jednu subotázku, v ktorej sme sa pýtali respondentov, či by malo *Slovensko vystúpiť z týchto medzinárodných organizácií*. Nevoliči ĽSNS sa v prevažnej miere vyjadrili k nevystúpeniu z medzinárodných organizácií (80,3%). Na druhej strane voliči ĽSNS až v prípade 73,7% vyjadrili súhlas s výstupom z rôznych organizácií. Argumentovali to tým, že aj práve medzinárodné organizácie majú priamy vplyv na situáciu v regióne, menej už v krajine.

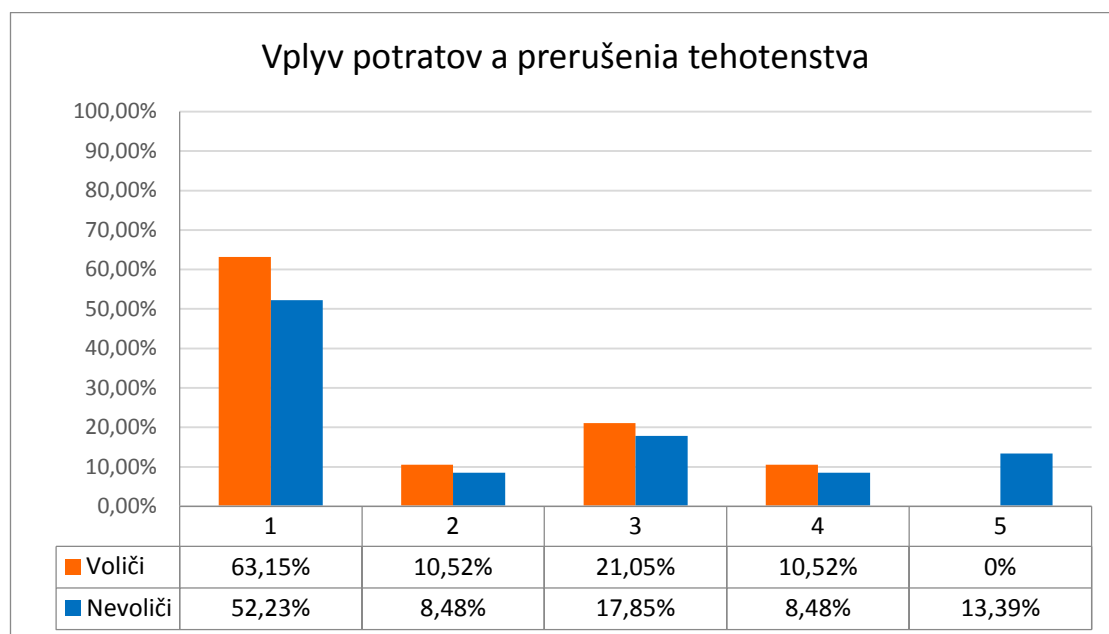
Graf 12 : Vplyv zahraničnej politiky na preferenciu.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

Rovnako ako predchádzajúca otázka, aj nasledujúca, ktorá sa týkala *vplyvu potratov a prerušenia tehotenstva* nepredstavoval vo všeobecnosti veľký bod "zlomu" v preferenciách. V grafe číslo 13 sa voliči ĽSNS sa vo väčšej miere vyjadrili, že na nich táto problematika nevplýva (až 63,1%). Rovnako neutrálne odpovedalo 21% voličov, pričom z vyjadrení bolo evidentné, že nejavia o túto tému veľký interest. Podobný priebeh odpovedí evidujeme aj u nevoličov ĽSNS. Najmenší vplyv na preferenciu vyjadrilo 52,2% a takmer 18% sa vyjadrilo neutrálne, čo bola druhá najčastejšia odpoveď. Táto problematika evidentne nerezonuje tak intenzívne v spoločnosti ako iné.

Graf 13 : Vplyv potratov a prerušenia tehotenstva na preferenciu.

1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

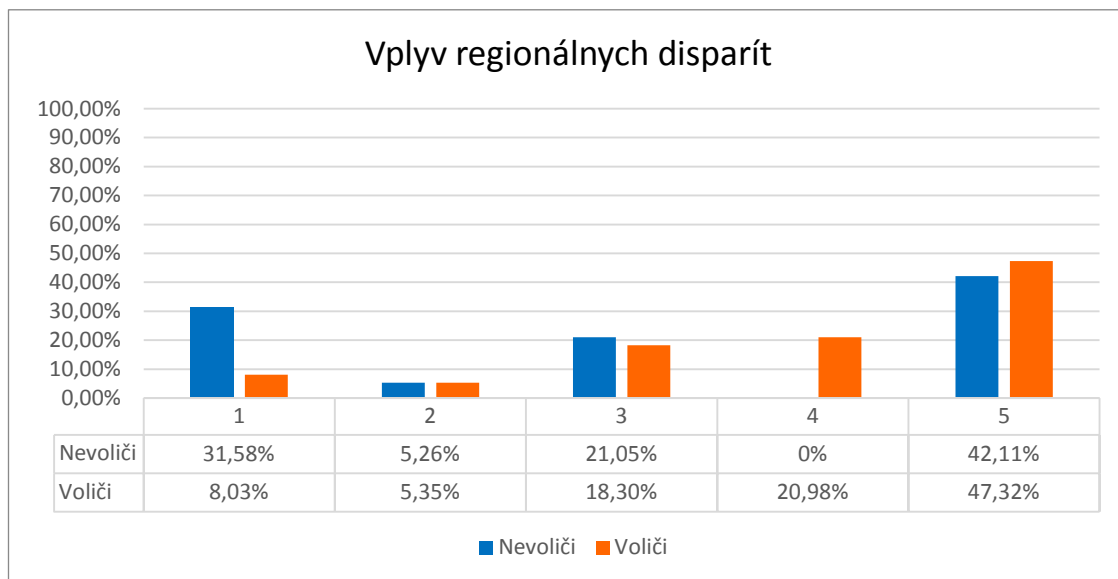
Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníka.

Čo sa však týkalo otázky týkajúcej sa *regionálnych rozdielov*, tak v tomto segmente evidujeme rozporuplné názory. Viacerí respondenti si uvedomovali o mieste pobytu, že nepatrí medzi rozvojové regióny a tak mnoho respondentov, ktorí preferovali skôr lokálne problémy, odpovedali aj tu podobných spôsobom, že regionálna polarizácia a domnienka ich zníženia má na ich rozhodovanie silný motív.

Viacerí uviedli, že ich trápí veľký rozdiel v zamestnanosti, službách, infraštruktúre a na základe toho viacerí z nich volili ĽSNS v domnienke, že sa dokážu tieto disparity zamedziť. U voličov ĽSNS najviac odpovedí získala 5 významná odpoveď (42,11%), avšak hneď na druhom mieste bol presný protipól odpovedí (31,58%). Aj tu sa potvrdila hypotéza, že voliči radikálnej pravej pocitujú regionálnu disparitu ako problém, ktorý by vedeli radikálne politické subjekty vyriešiť.

U nevoličov ĽSNS bol silný motív pri najvyššej cifre (takmer 48%) a rovnako aj pri ďalších. Pre nevoličov ĽSNS bol tento faktor významnejší.

Graf 14 : Vplyv regionálnych rozdielov na preferencie (rozdielna infraštruktúra a pod.).

1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

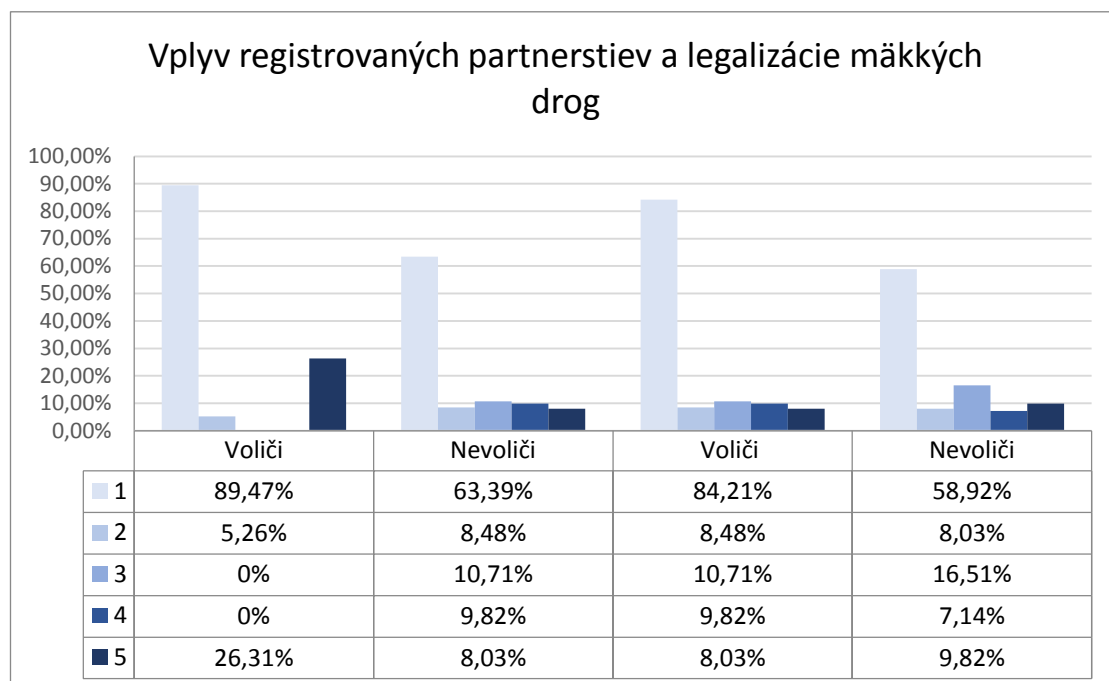
Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Nasledujúce otázky, ktoré sme položili boli priamo úmerné "trendy" témam, ktoré teraz kolujú na verejnosti. Prvá z nich sa týkala toho, či má *problematika LGBT a registrovaných partnerstiev* dosah na preferenciu obyvateľov.

Tak isto sme sa v nadväznosti na túto otázku pýtali, či by boli ľudia ochotní *prijat' zlegalizovanie marihuany a mäkkých drog na Slovensku*. U voličov ĽSNS až 89,5% resp. 84,2% vyjadrili nízky vplyv na ich preferencie z týchto problematík. V oboch smeroch sa vo väčšine prípadov stavali veľmi konzervatívne.

U nevoličov ĽSNS sa vo veľkej miere podarili podobné výsledky. Najviac voličov zaškrtilo možnosť najnižšieho vplyvu (63,4%). Podobne odpovedali aj v možnosti legalizácie drog (58,9%). Aj tieto oblasti nemajú silný interest u oboch táborov voličov.

Graf 15 : Vplyv registrovaných partnerstiev a legalizácie mäkkých drog na preferenciu.

1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

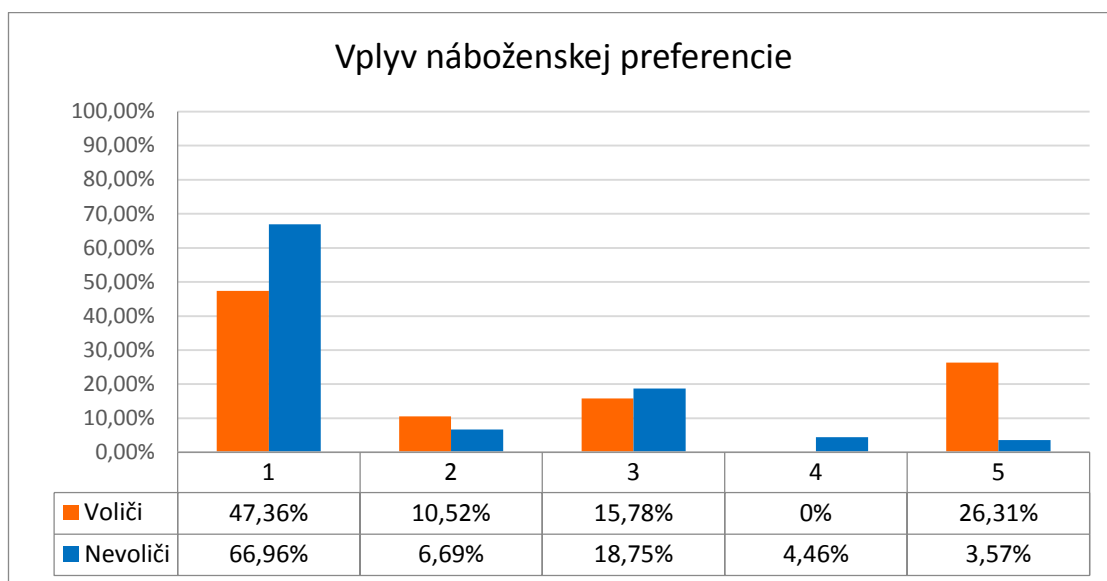
Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Nasledovala predposledná škálovaná otázka, v ktorej sme sa pýtali respondentov na to, ako na ich preferenciu vplýva *otázka viery na volebnú preferenciu*. V tomto ohľade boli isté očakávanie, že práve voliči, ktorí preferujú strany s kresťanskou problematikou budú mať tendenciu voliť buď KDĽ alebo ĽSNS.

Opak bol však pravdou. Viac menej aj tí, ktorí volili tieto dva subjekty sa vyjadrili tak, že pri otázke ich voľby ich osobná viera neznamena nič. Môže za to aj to, že tieto subjekty už zrejme dnes nespĺňajú také hodnoty, aké kedysi zastupovali. Viacero voličov KDĽ sa vyjadrilo, že otázka viery nehraje prím, ale skôr všeobecné problémy. Veľa respondentov nechcelo spájať osobné hodnoty s politickými aktérmi.

Nevoliči ĽSNS v tejto otázke deklarovali najviac to, že preferencia viery nemá na ich voľbu žiaden vplyv (67%). Necelých 19% sa vyjadrilo neutrálne. Voliči ĽSNS sa v tejto oblasti postavili podobne a rovnako aj u nich potvrdilo 47,3%, že na ich voľbu nemá táto oblasť výrazný dosah. Len približne 26,3% respondentov považovalo túto oblasť za relevantnú.

Graf 16 : Vplyv náboženskej preferencie na volebnú preferenciu.

1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

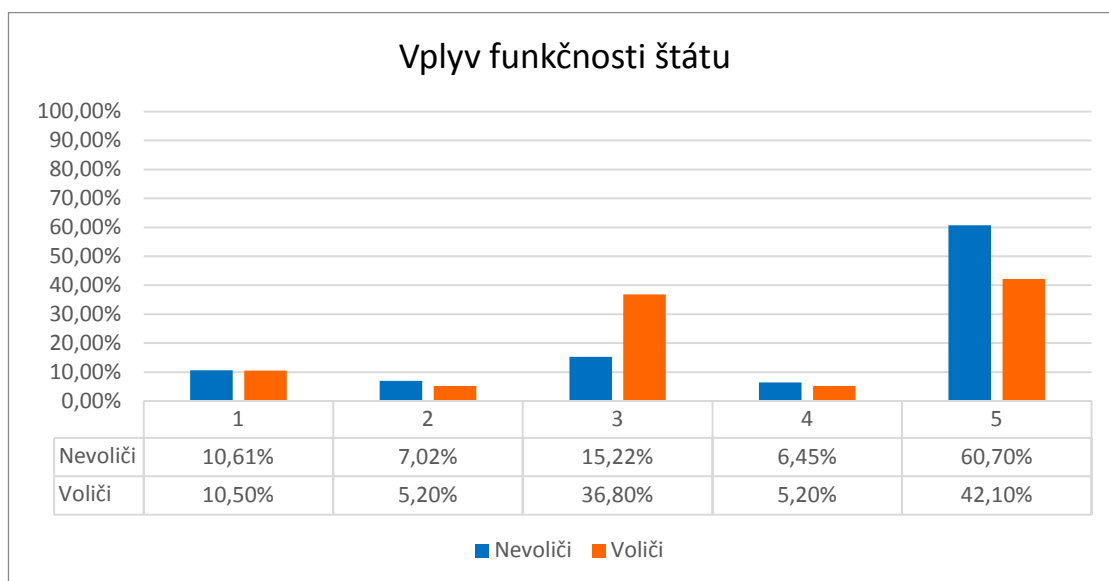
Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Ako posledná škálovaná otázka, ktorú sme položili respondentom bola , že ako na ich preferenciu *vplýva stav zdravotníctva, školstva a funkčnosti štátu*. V tejto oblasti veľa respondentov jednoznačne súhlasilo s možnosťou najvyššieho vplyvu. Celkovo môžeme konštatovať, že tieto tri oblasti registrujú len z bežného životného hľadiska. V oblasti funkčnosti štátu sa majoritne opierali o vybavovanie rôznych agend na mestskom úrade, pričom brali do úvahy jeho flexibilitu a schopnosť riešiť problematiky včas a dôkladne.

Avšak na druhej strane veľké množstvo respondentov evidovalo zlú situáciu v zdravotníctve, jednak lokálne a celoštátne a voliči, ktorí zaznačili obe odpovede v minulých otázkach zhodne dávali v tejto otázke taktiež vysokú hodnotu. Podobne sa stavali aj ku problematike školstva, kde videli hlavne nedostatky v slabej gramotnosti vzdelávania a nmodernosti výučbu v ich okolí..

U nevoličov ĽSNS jednoznačne vyhrala najvyššia cifra na stupnici (60,7%) a na druhej strane voliči ĽSNS sa vyjadrili rovnako ako nevoliči (42,10%) avšak pre ďalšiu časť vzorky to až taký silný motív nemalo - vyjadrili neutrálny postoj (36,8%).

Graf 17 : Vplyv funkčnosti štátu, zdravotníctva a školstva na preferencie.

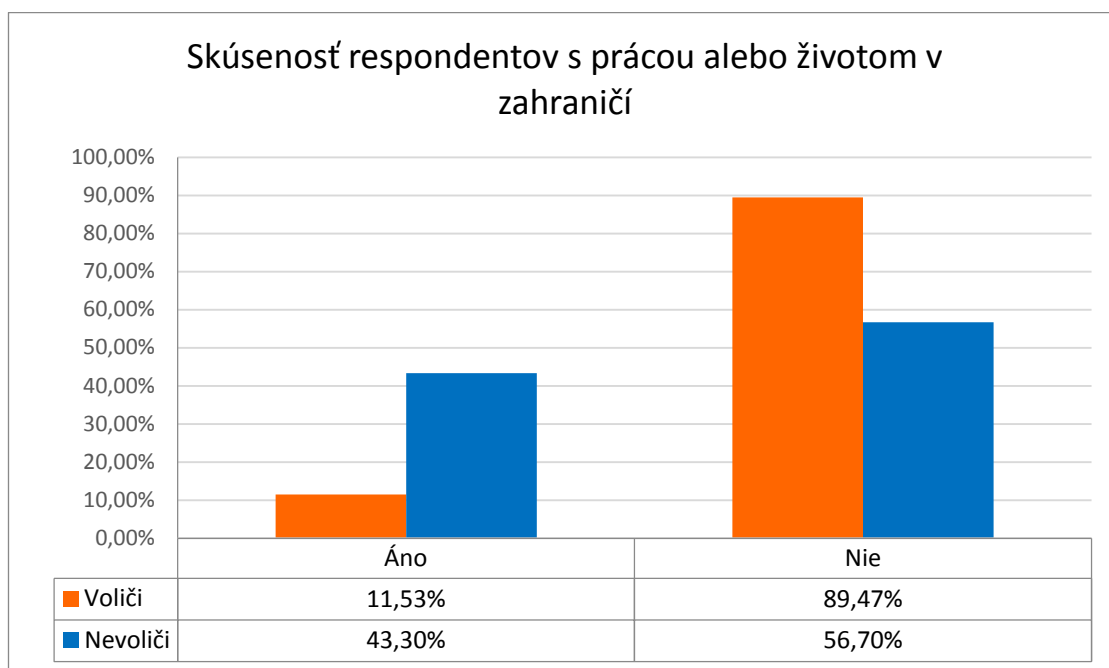
1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Nasledovali posledné otázky, ktorými sme priamo smerovali ku voličom ĽSNS. Medzi prvými, ktorú sme položili bola, že či títo respondenti (všetci) *pracovali alebo žili v zahraničí*.

Touto otázkou sme chceli zistiť, či voliči ĽSNS boli niekedy v zahraničí dobrovoľne a okúsili aj iné názory a kultúry ako také, ktoré preferujeme na Slovensku. Voliči radikálnej pravice vo väčšine prípadov neboli priamo v zahraničí (89,5%). V rámci týchto odpovedí aj dedukujeme, že práve neskúsenosť so zahraničnými kultúrami môžu byť jedným z dôvodov ich nevôle voči zahraničným a medzinárodným politikám. Medzi nevoličmi ĽSNS vládol pomer áno / nie v tomto pomere - 43,3% / 56,7%.

Graf 18 : Množstvo respondentov a ich skúsenosti s prácou alebo životom v zahraničí.

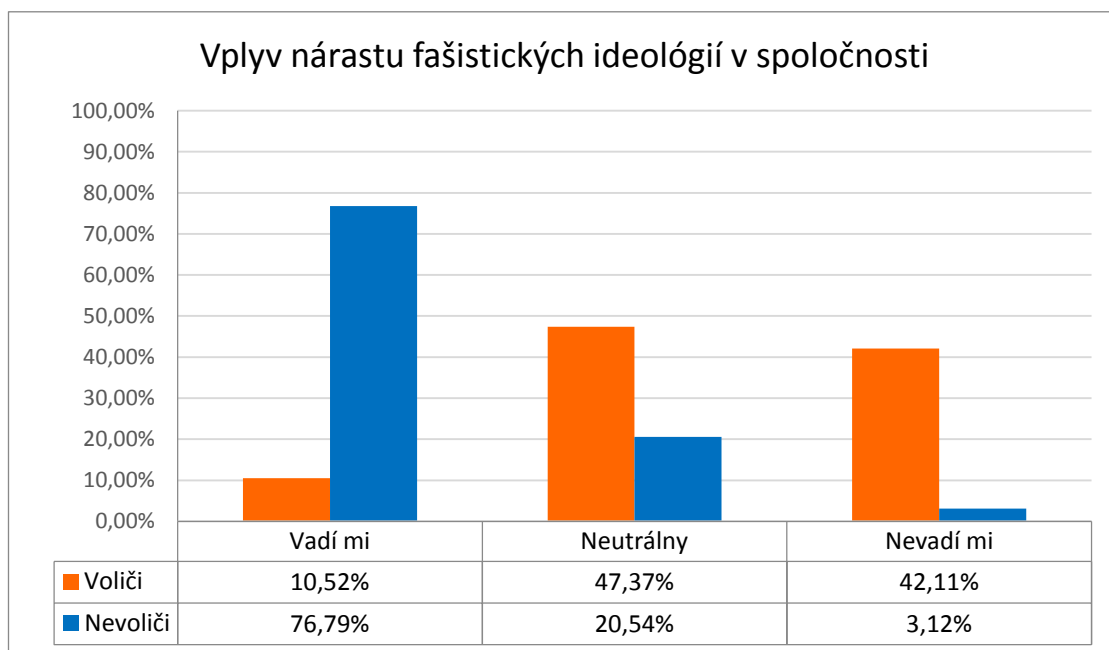

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Predposledná otázka, ktorú sme položili respondentom smerovala k tomu, že či *registrujú nárast fašistických ideológií v spoločnosti* a ak áno, tak aký majú voči tomu názor. Touto otázkou sme chceli hlavne docieľiť to, aby sme zistili prevažne od voličov ĽSNS to, že či sa zhodujú ich hodnoty s tým, čo ponúkajú strany podobného typu.

Ako uvádza graf číslo 19, v prevažnej miere sa na celkovej vzorke sa prejavila nevôľa s nárastom týchto preferencií v spoločnosti, pričom práve u voličov ĽSNS sme evidovali neutrálne odpovede (47,3%) alebo odpovede typu "nevadí mi to" (až 42,1%). Nevoliči ĽSNS rezolútne túto problematiku odmietajú - až 76,8% sa vyjadrilo, že im nárast ideológií vadí.

Graf 19 : Vplyv nárastu fašistických ideológií v spoločnosti a jeho vplyv na volebnú preferenciu.

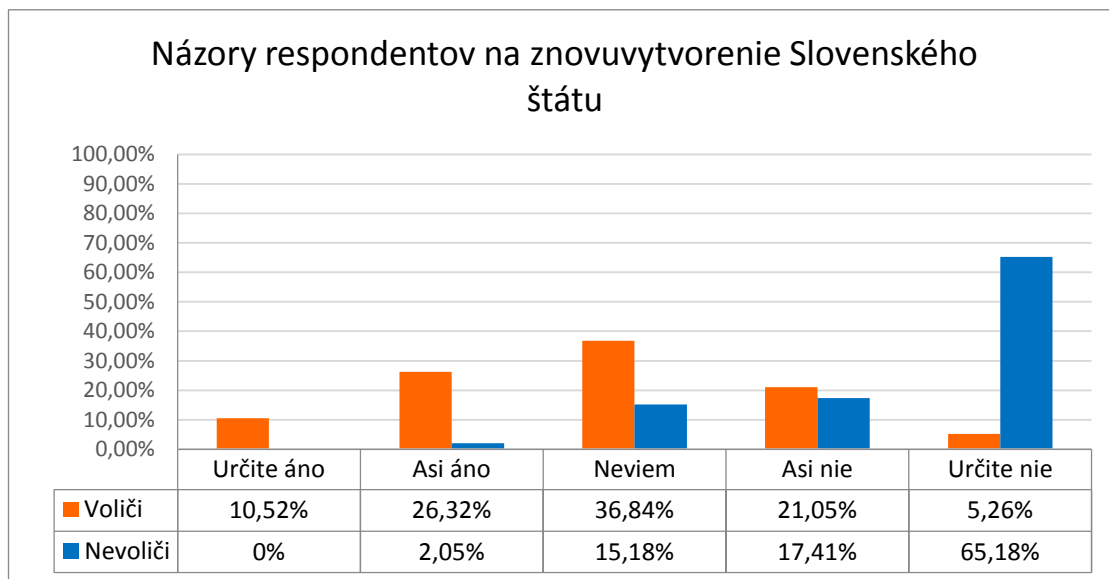

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Posledná otázka, ktorú sme položili voličom sa týkala toho, či by boli za to, aby sa *Slovensko znova stalo Slovenským štátom ako za čias Jozefa Tisa*. Veľká vzorka ľudí taktiež nevedela ako Slovenský štát fungoval, mali isté pochybnosti a niektorí by boli aj za to, aby sa história opakovala.

Prevažná časť voličov ĽSNS sa vyjadrila tak, že mali skôr neutrálny postoj (36,8%). Z vyjadrení bolo však bolo cítiť jemnú túžbu. To dokazuje aj druhá možnosť "Asi áno" - 26,3%. U nevoličov ĽSNS sme evidovali odmietania tejto možnosti v najvyššej možnej miere - 65,17%, rovnako aj ďalšie odpovede boli podobného charakteru.

Graf 20 : Názory respondentov na znovuzrodenie Slovenského štátu ako za čias Jozefa Tisa.

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu.

Záverom sme sa respondentov pýtali už iba na ich vek, ekonomické postavenie a na pohlavie. V prípade nevoličov ĽSNS sme získali najviac odpovedí od občanov vo veku 18 až 28 rokov (44,6%), pričom najväčšia časť bola zamestnaná (45,53%) a jemne nadpolovičná časť respondentov boli muži (52,6%). Voliči ĽSNS hlasovali najčastejšie ako zamestnaní (47,3%), avšak v tesnom závесе sa ocitla nezamestnaná vzorka (31,5%), pričom vo veľkej časti prípadu to boli muži (84,2%) vo veku 18 až 28 rokov (47,3%). Jeden z faktorov voľby radikálnej pravice je aj mladý vek, pričom ako bolo spomenuté v prvej časti tejto práce, veľké množstvo voličov ĽSNS na Slovensku má túto vekovú štruktúru. Rovnako sa aj potvrdilo, že so vzrastajúcim vekom, klesá aj preferencia tohto subjektu.

Tab. 4 : Počet voličov a nevoličov radikálnej pravice na základe vekovej štruktúry.

Volič ĽSNS	Nevolič ĽSNS	Vek
9 - 47,36%	99 - 44,19 %	18-28
5 - 26,31%	45 - 20,08%	29-39
3 - 15,79%	32 - 14,28%	40-50
1 - 5,26%	21 - 8,64%	51-61
1 - 5,26%	27 - 12,05%	62+

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníkového prieskumu.

Potvrdila sa aj hypotéza, že nezamestnaní majú tendenciu voliť radikálnejšie subjekty a na základe ich odpovedí sme sa taktiež dozvedeli, že to bolo prevažne v domnienke vytvorenia nových a lepších pracovných miest a vytlačenie rómskej komunity z dostupných pracovných miest.

Tab. 5 : Počet voličov a nevoličov radikálnej pravice na základe ekonomického postavenia.

Volič ĽSNS	Nevolič ĽSNS	Ekonomické postavenie
0 - 0%	62 - 27,67%	Študent
9 - 47,36%	101 - 45,09%	Zamestnanec
6 - 31,58%	13 - 5,80%	Nezamestnaný
3 - 15,79%	21 - 9,38%	Živnostník, podnikateľ
1 - 5,26%	27 - 12,05%	Iné (materská dovolenka, PN, dôchodca)

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníkového prieskumu.

V oblasti voľby radikálnej pravice sa potvrdil silný záujem prevažne u mužov, keď až takmer 85% z vybranej vzorky volilo ĽSNS v tomto volebnom období a prejavili sympatie aj do minulosti. Muži reagovali na otázky radikálnej pravice viac otvorenejšie ako ženy, ktoré brali túto problematiku senzitívnejšie. Ženy, voličky ĽSNS uviedli, že ich trápia skôr problémy s nezamestnanosťou a nebrali Rómsku problematiku až tak na zreteľ ako muži. Tieto voličky boli vo veku 40 a vyššie, čiže už mali tzv. "mladicku voľbu" za sebou. V prípade nevoličov ĽSNS išlo o miernu väčšinovú prevahu žien.

Tab. 6 : Počet voličov a nevoličov radikálnej pravice na základe pohlavia.

Volič ĽSNS	Nevolič ĽSNS	Pohlavie
16 - 84,21%	107 - 47,76%	Muž
3 - 15,79%	117 - 52,23%	Žena

Zdroj : vlastné spracovanie na základe dát z dotazníkového prieskumu.

Voliči ĽSNS sa z výsledkov týchto dát odlišujú od nevoličov v týchto hlavných aspektoch. V prípade voličov ĽSNS môžeme argumentovať, že ide priemerne mladého muža veku do 30 rokov, prevažne zamestnaného a so silným motívom ku neriešením

lokálnym problémom. Neutrálnym postojom, až jemne pozitívne sa vyjadrili k otázkam ohľadom krajnej pravice, ktorú evidujeme v spoločnosti. V prípade otázok viery, registrovaných partnerstiev, legalizácie mäkkých drog a zahraničnej politiky sme nezaznamenali veľký vplyv.

Nevoliči ESNS v rámci týchto dát vykazovali nasledujúce charakteristiky - rovnako ako v druhej skupine prevažne u mladých ľudí do 30 rokov, rovnako vo veľkej miere zamestnaní, avšak viac u nich rezonovali celoštátne problémy. Rozdielnosti medzi skupinami evidujeme v riešení rómskej problematiky, výstupov z medzinárodných organizácií alebo postoja voči fašistickým ideológiám. V tejto skupine jemne dominovali muži nad ženami.

Ak si zhrnieme jednotlivé odpovede, tak môžeme konštatovať, že hypotézy, s ktorými sme pracovali sa vo veľkej miere počas výskumu naplnili. Jednotlivé oblasti, na ktoré respondenti odpovedali len potvrdili naše očakávania.

4. Diskusia

Prioritou našej diplomovej práce bolo analyzovať vzťah zaostalého regiónu, resp. mesta v kontexte politických volieb. Na dosiahnutie tohto cieľa sme využili dotazníkový prieskum, ktorým sme zisťovali viaceré dôvody a príčinnosti voľby jednotlivých politických subjektov a nielen subjektov, ktoré reprezentujú radikálnu pravicu v slovenských pomeroch. Na základe analýzy dát z dotazníka sme zistili viacero ukazovateľov. Predpokladali sme, že najväčšie vplyvy na voličov v zaostalých regiónoch bude dlhodobá lokálna nezamestnanosť, problémy s inými etnikami, prípadne dlhodobá heterogenita regiónu.

Z výsledkov usudzujeme, že voliči krajnej pravice sú v tomto okrese predovšetkým mladí muži, prevažne pracovnej vrstvy s nižším stupňom vzdelania, ktorých viac zaujímajú pri voľbe lokálne problémy, tak ako bolo spomenuté, pričom ešte kladú dôraz na (ne)funkčnosť štátnych inštitúcií. Menej na ich preferenciu už vplývala oblasť náboženskej otázky, otázky LGBT alebo legalizácie mäkkých drog, kde vo veľkej miere boli radikálne proti a ich odpovede boli vo veľkej miere konzervatívne. Menší záujem rovnako vykazujú o zahraničnú politiku a oblasť prerušenia tehotenstva. Vo väčšej miere však platilo, že najviac voličov krajnej pravice inklinovalo k neriešenej etnickej problematike v okrese a stavali to na prvé miesto pri svojej terajšej alebo budúcej voľbe.

Nevoliči krajnej pravice vykazovali z časti podobné charakteristiky ako jej voliči, avšak vo väčšej miere inklinovali k celoštátnym problémom, pričom nebrali až tak do úvahy lokálne problémy ako voliči. Aj v tejto skupine sme evidovali najviac respondentov, ktorý mali vek do 30 rokov, pričom v tomto kontexte išlo prevažne o zamestnaných ľudí. V tejto skupine boli viac preferované spomínané celoštátne problémy, ktoré sa spájali hlavne s funkčnosťou štátnych inštitúcií, ich dostupnosťou, korupciou a pod.

Najväčšie rozdielnosti evidujeme v rómskej problematike, resp. riešení menšín, čo vytvorilo zaujímavú polarizáciu názorov u voličov a nevoličov. Taktiež skupina nevoličov bola jednoznačne za zotrvanie v medzinárodných organizáciách, čo sa u prevažnej väčšiny voličov povedať nedá. Faktorom týchto údajov môže byť fakt, že väčšina respondentov pracuje alebo žije v zahraničí a na Slovensko prišli len z hľadiska využitia ich hlasovacieho práva. Rovnako aj postoj voči fašistickým

ideológiám patril medzi oblasti, kde sa vyskytli markantné rozdiely. V rámci tejto oblasti bola drvivá väčšina radikálne proti nárastu tejto ideológie a rovnako aj znovuzrodeniu Slovenského štátu. To je oproti skupine voličov relatívne veľký rozdiel, pretože voliči viac inklinovali k týmto možnostiam. Ako bolo spomenuté bolo to hlavne kvôli rómskej problematike, avšak u skupiny nevoličov nebola táto problematika až tak pálčivá. V tejto skupine jemne dominovali muži nad ženami. Najviac preferencií získali strana SMER-SD a strana Obyčajných ľudí a nezávislých osobností.

Záver

Diplomová práca s názvom *Vzťah dlhodobej zaostalosti regiónov a výsledky politických volieb* bola zameraná na aktuálne politické dianie a jeho dôsledky na skupinu voličov, ktorí volili jednotlivé politické subjekty v oblastiach, ktoré dlhodobejšie zaostávajú v socioekonomických ukazovateľoch, pričom na voličov týchto regiónov najviac vplývajú politické nálady a preferencie vykazujú často nárast preferencií politických subjektov, ktoré vykazujú charakteristiky radikálnej pravice. Na začiatku tejto práce bolo dôležité definovanie samotnej radikálnej pravice. Zisťovali sme pohľady autorov viacerých publikácií. Definovali sme viaceré charakteristiky a dôvody vzniku radikálnej pravice. Nemenej dôležitým faktorom bolo definovanie teórií o faktoroch vzniku radikálnej pravice. Zistili sme, že radikálna pravica nie je novodobý faktor a zvyčajne podporuje myšlienku voličov, ktorí majú tendenciu búrať tradičné demokratické aparáty.

Definovali sme subjekty radikálnej pravice na Slovensku a označili sme subjekty, ktoré vykazovali či už v minulosti alebo prítomnosti znaky krajnej pravice (autoritatívnosť štátu, agresívny nacionalizmus, nevôľa voči iným etnickým skupinám). Zistili sme, že od samostatného vzniku Slovenskej republiky ich tu bolo niekoľko, avšak za najsilnejšieho zástupcu môžeme považovať Ľudovú stranu Naše Slovensko. Tá dokazuje svoje prvenstvo v kategórii strán s podobnými črtami už približne 5 rokov. Dôležitým faktorom bolo aj postavenie regiónov v kontexte výsledkov volieb. V tejto časti sme si definovali historický exkurz v zaostalosti regiónov. Definovali sme si aj potenciálne faktory, ktoré môžu vplývať na voľbu radikálnej pravice. Jednotlivé faktory predstavovali predovšetkým hypotézy, ktoré sa opierali o odborné výskumy a doterajšie znalosti.

Cieľom bolo zistiť aké jednotlivé vplyvy pôsobia na obyvateľov vybraného mesta Jelšava na ich volebnú preferenciu. Tieto informácie sme získavali z dotazníkového prieskumu vykonávaného osobnou a čiastočne on-line formou priamo v meste Jelšava. V tejto praktickej časti sme analyzovali mesto Jelšava, pričom sme vytýčili faktory, ktoré z neho vytvárali potenciálnu vzorku pre výskum. Rovnako to potvrdzovali aj dáta Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré definovali okres Revúca, v ktorom sa nachádza aj mesto Jelšava ako tretie najzaostalejšie za rok 2020. Túto pozíciu tento okres zastával aj v roku 2016. V ďalšej časti kapitoly sme analyzovali odpovede respondentov v rámci dotazníkového prieskumu. Cieľom

vytvorenia týchto otázok bolo to, aby čo najviac reprezentovali široké spektrum politických programov jednotlivých politických strán na Slovensku. Rovnako sme sa snažili objasniť výsledné dáta z dotazníkového prieskumu, kde sme sa najviac upriamili na porovnanie výsledkov voličov a nevoličov radikálnej pravice a následne vytýčením hlavných parametrov sme dospeli k výsledkom. Potvrdili sme faktory, ktoré ovplyvňovali voličov radikálnej pravice a zistili sme, že najväčšou motiváciou bola v tomto meste neriešená rómska otázka doplnená lokálnymi problémami. Rovnako sme aj evidovali pokles preferencií oproti roku 2016 približne o 8%, za čo mohlo aj čiastočné nesplnenie sľubov ĽSNS a odklon preferencií ku iným politickým stranám.

Zoznam bibliografických odkazov

MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. 2011. *Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch*. Prírodné vedy, Folia Geographica, LIII, 18, Prešov, s. 8-88. [online]. [cit. 2019-11-16]. Dostupné na : https://www.researchgate.net/publication/271910037_Regionalne_disparity_a_ich_riešenie_na_Slovensku_v_rozlicnych_kontextoch.

GAJDOŠ, P. (2001): *K vybraným problémom transformácie sociálno-priestorovej situácie Slovenska v 90-tych rokoch*. Sociológia, 33, no 2, 185-206. [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné na : <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=178601>.

EREMINA, N. - SEREDENKO, S. : *Right Radicalism in Party and Political Systems in Present-day European States*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing 2015.

GYARFÁŠOVÁ, O. - MESEŽNIKOV, G. : *Súčasný pravicový extrémizmus a ultranacionalizmus na Slovensku. Stav, trendy, podpora*. Bratislava. Inštitút pre verejné otázky 2016. [online]. [cit. 2019-11-11]. Dostupné na : http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Sucasny_pravicovy_extremizmus_IVO.pdf.

HLOUŠEK, V. - KOPEČEK, L. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada Publishing 2010. ISBN : 978-80-247-3192-6.

IGNAZI, P. : *The Re-emergence of the Extreme Right in Europe*. Reihe Politikwissenschaft, Institut für Höhere Studien, č.21 (1995), s.1-14. [online]. [cit. 2019-11-14]. Dostupné na : https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_21.pdf.

MIKUŠOVIČ, D. : *Slovenská perspektíva. Ideologická a organizačná charakteristika slovenskej krajnej pravice na Slovensku*, IN: MLYNÁRČIKOVÁ, V. - GÁBOROVÁ, z. (eds): *Tí praví ... Zborník príspevkov z konferencie o pravicovom extrémizme*. Bratislava. Inštitút pre medzikultúrny dialóg 2012, s. 7-11.

MUDDE, C. : *Right- wing extremism analyzed. A compare analysis of the ideologies of three alleged right-wing extremist parties (NPD, NPD, CP'86)*. *European Journal of Political Research*, roč. 27, č.2 (1995), s. 203-224. [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné na : <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1475-6765.1995.tb00636.x>.

TORCAL, M. - GUNTHER, R - MONTERO, R. : *Anti-party sentiments in Southern Europe*. Estudio/Working Paper 2001/170. Madrid. Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales, Institutio Juan March 2001. [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné na : https://www.researchgate.net/profile/Mariano_Torcal/publication/252105971_Anti-Party_Sentiments_in_Southern_Europe/links/0deec539b03f5755e7000000/Anti-Party-Sentiments-in-Southern-Europe.pdf.

DUDINSKÁ, I., DUDINSKÝ V., POLÁČKOVÁ A. 2016. *Extrémizmus a radikalizmus - staré fenomény v nových kontextoch*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 200 str. ISBN 978-80-555-1765-0.

MIKÚŠ, R., GURŇÁK, D., MÁSSARYOVÁ, A. 2013. "*Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013*". *Sociológia - Slovak Sociological Review* 1:48-70. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné na : <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=356036>.

KUPKA, P. - LARYŠ, M. - SMOLÍK, J. : *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy : Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko*. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2009.

RYBÁŘ, M., SPÁČ, P., VODA, P., NEMČOK, M. 2016. *Po stopách politického zeměměření. Parlamentní volby na Slovensku v roce 2016*. Centrum pro studium demokracie a kultury a Masarykova univerzita. Brno 2017. ISBN 978-80-7325-444-5.

IRA, V. et al. (2005) : *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku. Príklady vybraných okresov*. Sociologický ústav SAV, Bratislava. 381 s. ISBN 80-85544-39-3. [online]. [cit. 2020-01-21]. Dostupné na : http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1354_attach_podoby_fulltext.pdf.

KLUKNAVSKÁ, A., SMOLÍK, J.(2016). *We hate them all? Issue adaptation of extreme right parties in Slovakia 1993–2016*. Communist and Post-Communist Studies. [online]. [cit. 2020-01-21]. Dostupné na : https://www.researchgate.net/publication/308860581_We_hate_them_all_Issue_adaptation_of_extreme_right_parties_in_Slovakia_1993-2016.

GORDON, I. R, (2018). *In what sense left behind by globalisation? Looking for a less reductionist geography of the populist surge in Europe*. Cambridge Journal of Regions, Economy and Society. [cit. 2020-01-21]. Dostupné na: http://www.cpes.org.uk/dev/wpcontent/uploads/2017/08/Ian_Gordon_S9_Sonof_SpacesofUnease.pdf.

FUKA, J., SVOBODA, O., (2011). *Hodnocení strategických dokumentů na základě ukazatelů v oblasti extremismu*. Ekonomika a management. [cit. 2020-04-22]. Dostupné na: <https://www.unob.cz/eam/documents/eam-1-2011.pdf#page=13>.

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI - *Hlavné faktory rozvoja regiónu SR a hlavné regionálne disparity*. [cit. 2020-04-22]. Dostupné na: Text_10_Narodna_strategia_regionalneho_rozvoja_s.6-13 (3).pdf.

MAŠKARINEC, P., BLÁHA, P., 2016. *Křivda jako příležitost pro nové politické strany? Kotleba – Lidová strana Naše Slovensko na cestě do parlamentu*. Politics in central Europe. [cit. 2020-04-22]. Dostupné na: https://www.politicsincentraleurope.eu/documents/file/PCE_2016_2S_12.pdf#page=47.

SHELLEY, F. M., ZERR, K. J., PROFFER, A. M. (2007). *The civil rights movement and recent electoral realignment in the South Southeastern Geographer*, 47, 13-26.

MADLEŇÁK, T., (2010). *Hlavné trendy výskumu v súčasnej volebnej geografii*. Geografický časopis. - Roč. 62, č.2 (2010), s. 127-145. ISSN : 0016-7193. [cit. 2020-01-22]. Dostupné na: https://www.sav.sk/journals/uploads/03121116GC-10-2_Madlenak.pdf.

HORSKÝ, M. : *Politické hry*. Vydavateľstvo : Marenčin PT, spol s.r.o., 2016. 255 str. ISBN 978-80-8114-616-9.

FIESCHI, C. - HEYWOOD, P. : *Trust, Cynicism and Populist Anti- Politics*. Journal and Political Ideologies, roč. 9, č.4 (2004), s. 289-309.

GUIBERNAU, M. : *Migration and the rise of the radical right. Social malaise and the failure of mainstream politics*. London. Policy Network 2010.

LICHNER, V., ŠLOSÁR, D., ŠIŇANSKÁ, K., TÓTHOVÁ, L., PLAVNICKÁ, J., HOVANOVÁ, M., VASILOVÁ, V., ŽIAKOVÁ, T., KAHAN, J., ŠIMKO, J. (2018). *Extrémizmus a radikalizácia v sociálnych aspektoch*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Filozofická fakulta. ISBN 978-80-8152-659-6. [cit. 2020-01-26]. Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2018/ff/extremizmus-a-radikalizacia-web.pdf>.

GAJDOŠ, P. 2008. *Vývoj regionálnych disparít na Slovensku – málo rozvinuté regióny*. Život. Prostr., Vol. 42, No. 1, p. 21 – 27, 2008. [cit. 2020-01-26]. Dostupné na: http://147.213.211.222/sites/default/files/2008_1_021_027_gajdos_0.pdf.

ŠTEFANČÍK, R., MACHÁČEK, L., POLÁKOVÁ, E., KLUKNAVSKÁ, A. , BIELIKOVÁ, M., PÉTIOVÁ, M., JANKOVÁ, M. , ŠRÁMEK, L. 2013. *Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku*. Brno. 232 str. Tribun EU. ISBN 978-80-262-0516-3.

MIKUŠ, R., GURŇÁK, D., MÁRIÁSSYOVÁ, A.,(2016). *Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013*. Sociológia. [cit. 2020-01-26]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/295010150_Analyza_volebnej_podpory_Mariana_Kotlebu_ako_reprezentanta_krajnej_pravice_v_krajskych_volbach_2013_Analysis_of_the_support_of_Marian_Kotleba_as_the_representative_of_the_far_right_in_the_regional_ele.

MURÍNOVÁ, Z. 2017. *Politický extrémizmus u nás. Základné informácie o súčasnom extrémizme na Slovensku*. Fice Slovensko. [cit. 2020-01-26]. Dostupné na: <http://prevenciaad.sk/wp-content/uploads/2013/11/Politick%C3%BD-extr%C3%A9mizmus-u-n%C3%A1s-z%C3%A1kladn%C3%A9-inform%C3%A1cie-o-s%C3%BA%C4%8Dasnom-extr%C3%A9mizme-na-Slovensku-2.pdf>.

RODRÍGUEZ-POSE, A., (2018). *The revenge of the places that don't matter (and what to do about it)*, Cambridge Journal of Regions, Economy & Society. [cit. 2020-01-26]. Dostupné na: http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

KLUKNAVSKÁ, A., (2013). *Od Štúra k parazitom: Tematická adaptácia krajnej pravice v parlamentných voľbách na Slovensku*. Politologický časopis - Czech Journal of Political Science. [cit. 2020-04-22]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Alena_Kluknavska/publication/272851797_Od_Stura_k_parazitom_Tematicka_adaptacia_krajnej_pravice_v_parlamentnych_volbach_na_Slovensku/links/5748114108ae14040e29a0db/Od-Stura-k-parazitom-Tematicka-adaptacia-krajnej-pravice-v-parlamentnych-volbach-na-Slovensku.pdf.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Štatistiky vývoja nezamestnanosti v okrese Revúca za roky 2012 až 2020*. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pr3108rr/v_pr3108rr_00_00_0_0_sk.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. *Štatistiky nezamestnanosti za roky 2016 a 2020*. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky.html?page_id=1247.

PROGRAM HOSPODÁRSKEHO A SOCIÁLNEHO ROZVOJA JELŠAVA 2016 - 2022. [cit. 2020-03-18]. Dostupné na: https://www.jelsava.sk/download_file_f.php?id=721913.

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ SPRAVODLIVOSTI : *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné na : <http://www.minv.sk/?VRAX&subor=225999>

Prílohy

Príloha č.1 : Otázky a odpovede dotazníkového prieskumu

Otázky	Odpovede (1 - nevýznamný vplyv, 2 - mierny vplyv, 3 - neutrálny vplyv, 4 - výraznejší vplyv, 5 - významný vplyv).
Aká je Vaša volebná účasť?	Stála / Pravidelná / Zriedkavá / Žiadna
Mali ste v posledných voľbách do NR SR odlišnú preferenciu ako dnes?	Áno / Nie
Akú politickú stranu ste volili v posledných voľbách? (nepovinné)	Voľná odpoveď
Ak ste v minulej otázke uviedli ESNS, aké dôvody Vás k tomu viedli?	Voľná odpoveď
Ktorú politickú stranu ste volili v posledných voľbách ?	Zoznam všetkých aktuálnych politických strán
Ktoré problémy najviac zohľadňujú Vašu preferenciu?	Lokálne / Krajské / Celoštátne / Zahraničné
Ako na Vašu preferenciu vplýva lokálna nezamestnanosť?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ako na Vašu preferenciu vplýva rómska a menšinová problematika?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ako na Vašu preferenciu vplývajú nariadenia Európskej únie, OSN, NATO?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ako na Vašu problematiku vplýva problematika prerušenia tehotenstva a potratov?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ako na Vašu preferenciu vplývajú regionálne rozdiely?	1 / 2 / 3 / 4 / 5

Ste za legalizáciu LGBT a registrovaných partnerstiev?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ste za legalizáciu marihuany a mäkkých drog na Slovensku?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ako na Vašu preferenciu vplýva náboženská preferencia a otázka viery?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Ako na Vašu preferenciu vplýva stav zdravotníctva, školstva a funkčnosti štátu?	1 / 2 / 3 / 4 / 5
Malo by podľa Vás Slovensko vystúpiť z medzinárodných organizácií?	Áno / Nie
Pracovali ste alebo ste žili v zahraničí?	Áno / Nie
Aký máte postoj voči nárastu fašistických ideológií v spoločnosti?	Vadí mi / Neutrálny / Nevadí mi
Boli by ste za to, aby Slovensko fungovalo ako za čias vlády Jozefa Tisa?	Určite áno / Asi áno / Neviem / Asi nie / Určite nie
Aký je Váš vek?	18-28 / 29-39 / 40-50 / 51-61 / 62+
Aké ste pohlavie?	Muž / Žena
Aké je Vaše ekonomické postavenie?	Zamestnanec / Nezamestnaný / Živnostník, podnikateľ / Študent / Iné (dôchodca, PN, materská dovolenka)